

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

**Олег ТОПУЗОВ, Олександр МАЛИХІН,
Світлана АЛЕКСЄЄВА, Наталія АРІСТОВА**

**ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ
В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ПРОФІЛЬНІЙ СТАРШІЙ ШКОЛІ**

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Київ
Видавничий дім «Освіта»
2024

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

**Олег ТОПУЗОВ, Олександр МАЛИХІН,
Світлана АЛЕКСЄЄВА, Наталія АРІСТОВА**

**ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ
В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ПРОФІЛЬНІЙ СТАРШІЙ ШКОЛІ**

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Київ
Видавничий дім «Освіта»
2024

УДК 373.5.091.31 (075.8)

*Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Інституту педагогіки НАПН України
(протокол № 10 від 28 вересня 2023р.).*

Рецензенти:

ОПАЛЮК Т. Л. – доктор педагогічних наук, професор, декан факультету спеціальної освіти, психології і соціальної роботи Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

БАЗИЛЬ Л. О. – доктор педагогічних наук, доцент, вчений секретар Інституту професійної освіти НАПН України

ЗАСЄКІНА Т. М. – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник, заступник директора з науково-експериментальної роботи Інституту педагогіки НАПН України

Топузов О. М., Малихін О. В., Алексєєва С. В., Арістова Н. О.

Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу у профільній старшій школі: методичний посібник. [Електронне видання]. – Київ : Видавничий дім «Освіта», 2024. – 99 с.

ISBN 978-966-983-490-4

Методичний посібник присвячено індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в профільній старшій школі. У посібнику розкрито проблему індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в профільній старшій школі, висвітлено теоретичні засади організації освітнього процесу в профільній старшій школі в умовах змішаного навчання, обґрунтовано структурно-функційну модель освітнього процесу в профільній старшій школі на засадах індивідуалізації в умовах змішаного навчання, конкретизовано індивідуалізацію навчання як засіб компенсації освітніх втрат у профільній старшій школі, досліджено стратегічні орієнтири та успішні практики компенсації освітніх втрат, аргументовано індивідуалізацію навчання як дидактичний механізм подолання освітніх втрат у профільній старшій школі.

Особливу увагу приділено практичній складовій щодо побудови індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи в умовах змішаного навчання та запропоновано технологію проєктування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи.

Методичний посібник буде корисним керівникам і вчителям закладів загальної середньої освіти, науковим і науково-педагогічним працівникам у сфері загальної середньої, післядипломної освіти та освіти дорослих, аспірантам, докторантам, державним службовцям системи управління освітою.

УДК 373.5.091.31 (075.8)

© Інститут педагогіки НАПН України, 2024

© Видавничий дім «Освіта», 2024

ISBN 978-966-983-490-4

© Топузов О., Малихін О., Алексєєва С., Арістова Н., 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
РОЗДІЛ 1. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В ПРОФІЛЬНІЙ СТАРШІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ	
1.1 Науково-практичні підходи до навчання в профільній старшій школі	6
1.2 Теоретичні засади організації освітнього процесу в профільній старшій школі в умовах змішаного навчання.....	17
1.3 Структурно-функційна модель освітнього процесу в профільній старшій школі на засадах індивідуалізації в умовах змішаного навчання	30
КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ	40
РОЗДІЛ 2. ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ КОМПЕНСАЦІЇ ОСВІТНІХ ВТРАТ У ПРОФІЛЬНІЙ СТАРШІЙ ШКОЛІ	
2.1 Компенсація освітніх втрат: стратегічні орієнтири та успішні практики	44
2.2 Індивідуалізація навчання як дидактичний механізм подолання освітніх втрат у профільній старшій школі.....	51
КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ	58
РОЗДІЛ 3. ІНДИВІДУАЛЬНА ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ В ПРОФІЛЬНІЙ СТАРШІЙ ШКОЛІ	
3.1 Індивідуальна освітня траєкторія учнів профільної старшої школи в умовах змішаного навчання	62
3.2 Технологія проєктування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи.....	70
КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ	92
ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	97

ПЕРЕДМОВА

Серед низки завдань загальної середньої освіти є завдання щодо формування особистості учня, забезпечення всебічного й гармонійного його розвитку, розкриття творчого внутрішнього потенціалу, здібностей. Одним із шляхів вирішення визначеної проблеми є індивідуалізація навчання. Індивідуалізація навчання – це підхід в освіті, за якого освітній процес відповідає індивідуальним інтересам учнів, сприяє їхньому інтелектуальному, емоційному, соціальному розвитку. Індивідуалізація є максимальним наближенням процесу навчання до оптимальної моделі, де відбувається адаптування до індивідуальних потреб та умов навчання кожного учня, що особливо важливо в умовах війни та повоєнного відновлення України.

Методичний посібник «Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в профільній старшій школі» присвячений організації ефективного навчання, зі застосуванням різноманітних прийомів та інструментів персоналізації. Посібник складається з трьох розділів.

У першому розділі «Індивідуалізація навчання в профільній старшій школі в умовах змішаної форми організації освітнього процесу» висвітлено науково-практичні підходи до навчання в профільній старшій школі, теоретичні засади організації освітнього процесу в профільній старшій школі в умовах змішаного навчання, обґрунтовано відповідну структурно-функційну модель освітнього процесу в профільній старшій школі.

У другому розділі «Індивідуалізація навчання як засіб компенсації освітніх втрат у профільній старшій школі» розкрито стратегічні орієнтири й успішні практики компенсації освітніх втрат, обґрунтовано індивідуалізацію навчання як дидактичний механізм подолання освітніх втрат у профільній старшій школі.

Третій розділ «Індивідуальна освітня траєкторія в профільній старшій школі» містить інформацію щодо побудови індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи в умовах змішаного навчання та технологію

проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи.

Автори методичного посібника «Індивідуалізація навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в профільній старшій школі» мають надію, що використання запропонованого матеріалу уможливить створення сучасної старшої профільної школи з орієнтацією на широку диференціацію, варіативність, багатoproфільність. Саме за такого підходу можлива інтеграція загально середньої і допрофесійної освіти.

Методичний посібник буде корисним для керівників і вчителів закладів загальної середньої освіти, наукових і науково-педагогічних працівників у сфері загальної середньої, післядипломної освіти та освіти дорослих, аспірантів, докторантів, державних службовців системи управління освіти.

РОЗДІЛ 1.

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ В ПРОФІЛЬНІЙ СТАРШІЙ ШКОЛІ В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

1.1 Науково-практичні підходи до навчання в профільній старшій школі

У Законі «Про освіту» (2017) визначено модель старшої школи, яка має стати трьохрічною та профільною. Особливістю такої моделі є здобуття профільної середньої освіти за двома можливими спрямуваннями: академічне – навчання на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, і поглибленого вивчення окремих предметів з урахуванням здібностей та освітніх потреб здобувачів освіти (з орієнтацією на продовження навчання на вищих рівнях освіти); професійне – профільне навчання орієнтоване на ринок праці, на основі поєднання змісту освіти, визначеного стандартом профільної середньої освіти, та професійно орієнтованого підходу до навчання з урахуванням здібностей і потреб учнів¹.

Сучасна профільна середня освіта має орієнтуватися на особистісний розвиток учнів, їхні майбутні кар'єрні плани та забезпечувати навчання відповідно до освітніх потреб й інтересів старшокласників. Концепцією «Нова українська школа» (2016) планується повноцінний запуск профільної середньої освіти (профільної середньої, або старшої (академічної чи професійної) школи до 2027 року. Сьогодні ефективна старша школа – є одним із викликів, що розв'язує суперечності щодо непрактичності загальної середньої освіти, перевантаженості учнів на всіх етапах навчання, затеооретизованості змісту навчальних програм та підручників, незацікавленості в кінцевому результаті як здобувачів освіти, так і педагогів. Як свідчить практика, у наш час, спостерігається дублювання однакових профілів навчання в закладах освіти в адміністративно-територіальних одиницях. Водночас, відкриваються профілі в

¹ Закон «Про освіту» (2017) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

навчанні, де першочерговими є забезпечення педагогічного навантаження вчителів, а не побажання здобувачів освіти. Разом з тим, відсутня (або слабка) матеріально-технічна база закладів освіти.

Зараз обговорюються питання щодо модернізації профільної середньої освіти, яка може реалізуватися за двома напрямками: *перший* – створення нової мережі шкіл з чітким визначенням профілізації кожного закладу загальної середньої освіти або переведенням III ступеня деяких шкіл у статус «ліцею»; *другий* – пов'язаний з функціонуванням ліцеїв, як самостійних юридичних установ, де місцеві органи влади окремих територій забезпечують створення таких закладів на основі принципів міжмуніципального співробітництва. Це означає, що громади (переважно сільські й селищні, але також і міські), які межують між собою, шляхом добровільного переговорного процесу мають змоделювати нову спільну мережу старших шкіл. Ця модель може мати назву «міжмуніципальний освітній округ».

Щодо функціонування ліцеїв підписаний Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів формування мережі ліцеїв для запровадження якісної профільної середньої освіти» (2021)². Відповідно до цього, закріплюється статус функціонування ліцею як окремої юридичної установи, відокремленої від початкової школи та гімназії. Пропонується забезпечення здобуття учнями профільної середньої освіти відповідно до профілів навчання з навчальним навантаженням та з можливістю обрання учнями навчальних предметів (інтегрованих курсів, інших освітніх компонентів) в обсягах, що визначаються законодавством. Рекомендується функціонування не менше двох класів за трьома профілями навчання на рівні профільної середньої освіти (протягом 10-12 років навчання учнів). Вимагається створення безпечного, інклюзивного та цифрового освітнього середовища відповідно до вимог законодавства. Проголошується забезпечення учасникам освітнього процесу вільного і безоплатного бездротового доступу до

² Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення механізмів формування мережі ліцеїв для запровадження якісної профільної середньої освіти» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1658-20#Text>

мережі Інтернет з характеристиками, що відповідають вимогам законодавства, у приміщеннях закладу освіти.

Зазначимо, що реорганізація шкіл – є неминучим елементом організації старшої школи, що закріплено статтею 10 Закону України «Про освіту» (2017), що чітко визначає місце профільної середньої освіти, яка відповідає третьому рівню Національної рамки кваліфікацій. З вересня 2027 року строк здобуття профільної середньої освіти становитиме три роки. Старша школа також стане обов'язковою для тих, хто здобуватиме повну загальну середню освіту за академічним спрямуванням, що орієнтоване на продовження навчання здобувачами освіти на вищих рівнях освіти. Перехідні положення Закону допускають можливість запровадження ще до 2027 року освітніх програм трирічної профільної школи за рішенням центрального органу виконавчої влади в сфері освіти і науки, за умови наявності відповідного стандарту профільної середньої освіти та відповідної типової освітньої програми.

На думку фахівців, щоб профільна середня освіта була ефективною, то мають бути створені умови для її автономії, тобто школа має отримати більше академічної і професійної свободи. Автономія визначає право освітньої діяльності на самоврядування, яке полягає в самостійності, незалежності та відповідальності в прийнятті рішень щодо академічних (освітніх), організаційних, фінансових, кадрових та інших питань діяльності, що провадиться в порядку та межах, визначених законом. У рамках академічної і професійної свободи заклади освіти можуть мати освітні програми профільної середньої освіти за академічним або професійним спрямуванням (ст. 12 п. 7 Закону «Про освіту» (2017)).

Отже, розбудова старшої школи – це довготермінова реформа, яка враховує загальний контекст суспільних змін, відзначається наступністю дій та ресурсним забезпеченням. У 2021 році, на рівні проєкту, запропонована Дорожня карта реформи базової та профільної школи³, де сформульовано

³ Нова українська школа. Дорожня карта реформи базової та профільної школи: проєкт для обговорення/ Вакуленко Т., Гриневич Л., Лінник О. та інші; за заг. ред. Л. Гриневич. АКМЕ ГРУП, 2021. 46 с.

ключові напрями впровадження змін. Зокрема, зазначається про розроблення нових державних стандартів, навчальних планів гарантованої державою освіти (інваріантної частини) + частини профілю; реорганізацію мережі шкіл; створення механізму міжбюджетних трансфертів між новоствореними об'єднаними територіальними громадами; зміну стандарту поточного та заключного оцінювання; оцінювання умінь/знань та загального поступу в навчанні, а також розроблення нового (ступеневого) стандарту ЗНО; створення системи незалежного оцінювання професійних кваліфікацій випускників професійного профілю старшої школи.

У дорожній карті реформи зазначено, що новий Державний стандарт профільної середньої освіти – це компетентнісний та особистісно-орієнтований підхід до навчання через здобуття умінь і навичок, необхідних для успішної самореалізації в професійній діяльності, особистому житті, громадській активності. Державний стандарт профільної середньої освіти розкриватиме вимоги до обов'язкових результатів навчання здобувачів профільної середньої освіти, їхніх компетентностей. Особливістю реформи є підтримання дитиноцентризму (орієнтація на потреби учня), створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання старшокласників, задоволення їхніх освітніх потреб, адаптації та підготовленості до самостійного життя в суспільстві.

Організація навчання в старшій школі конкретизуються через:

❖ *диференціацію навчання*: застосування індивідуального підходу до кожного учня з урахуванням його потреб, здібностей, інтересів та темпу засвоєння знань;

❖ *проектну діяльність*: робота з проектами дає змогу учням більш активно залучатися до активного навчання та дослідницької діяльності. Вони можуть обирати теми, які їх цікавлять, та вирішувати реальні проблеми, що розвиває їхню креативність і критичне мислення;

❖ *використання інформаційно-комунікаційних технологій*: упровадження сучасних технологій в освітній процес допомагає зробити

навчання більш цікавим і доступним. Використання інтерактивних дошок, програмного забезпечення дає змогу зробити уроки більш інтерактивними та зрозумілими для учнів. Особливу увагу необхідно звернути на змішане навчання, що комбінує традиційні методи навчання з використанням технологій і онлайн-ресурсів. Цей підхід поєднує найкращі аспекти традиційного навчання та електронного навчання задля створення більш ефективного й інтерактивного освітнього середовища;

❖ *модульну систему*: замість традиційних предметів, навчання може організовуватися на основі модулів, що дає змогу учням глибше вивчати конкретні теми й обирати свої особисті освітні траєкторії;

❖ *компетентнісний підхід*: фокусування на розвитку компетентностей учнів, які стануть основою їхнього успіху в майбутньому. До таких компетентностей можуть входити: критичне мислення, комунікаційні навички, здатність працювати в команді тощо;

❖ *практику зворотного зв'язку*: учителі надають учням зворотний зв'язок щодо їхніх досягнень та освітніх результатів, що допомагає їм більше зрозуміти свої помилки та робити коригування подальшого розвитку;

❖ *залучення до позашкільних заходів і практик*: організація екскурсій, майстер-класів, практик на підприємствах допомагає учням більше розуміти сферу, яку вони обрали для своєї професійної діяльності.

Державний стандарт профільної середньої освіти має враховувати оптимізацію кількості уроків, їх баланс та час на самостійне навчання, що супроводжується тьютерством. Зазначено, що в старшій школі має бути зважений розподіл часу на обов'язкове й індивідуальне навчання, що зумовить можливість реалізації індивідуальної освітньої траєкторії. Тут слід зазначити, що на законодавчому рівні закріплено право кожного учня й кожної учениці обрати різновид і форму навчання, зокрема, і за індивідуальною освітньою траєкторією.

В умовах війни індивідуальна освітня траєкторія набула нового значення, адже дедалі частіше школи застосовують індивідуальні освітні

траєкторії для організації навчання учнів, які тимчасово проживають в іншій місцевості або за кордоном. Це дає змогу забезпечити гнучкість освітнього процесу і створити максимально сприятливі умови для навчання й розвитку кожного учня. Індивідуальна траєкторія освіти уможлиблює реалізацію особистісного потенціалу учня та надає право на вибір і виявлення індивідуального сенсу цілей навчання. Цей підхід буде розглянуто у наступному розділі методичного посібника.

Обґрунтовуючи науково-практичні підходи до навчання в профільній старшій школі слід згадати про навчання у форматі smart – що є навчанням в інтерактивному освітньому просторі за допомогою світового контенту, що знаходиться у вільному доступі. Головне в цьому процесі – максимальна доступність знань. Упровадження smart – це крок до нової, креативної форми навчання із використанням інноваційних методів, що надають змогу ефективно застосовувати технічні засоби, концентровано й уніфіковано представляти інформацію. Такий підхід уможливить покращення:

- професійної підготовки: учні отримують основи теоретичних знань і практичних навичок, які стосуються конкретної професії або галузі, наприклад, інформатика, медицина, інженерія, мистецтво, бізнес тощо;
- поглиблене вивчення предметів: є можливість учням глибше вивчати предмети, пов'язані з їхнім профільним напрямом, що дає змогу зрозуміти їх основи та важливі аспекти;
- спеціалізовані курси: учні можуть мати доступ до спеціалізованих курсів, які допомагають розвинути їхні навички й зацікавленість у певній області;
- підготовку до вищої освіти: є можливість підготувати учнів до вступу в університет або коледж, надаючи їм необхідні знання й уміння для вибору конкретної спеціальності;
- розвиток критичного мислення: сприяє розвитку критичного мислення й аналітичних здібностей учнів, що допомагає їм стати компетентними фахівцями в своїй обраній галузі.

Старша школа має забезпечити розвиток особистих здібностей і навичок учнів у конкретній сфері або предметній області, що надасть їм можливість отримати глибокі знання та практичні вміння для подальшого застосування в обраному професійному напрямі. Її метою є підготовка учнів до певної професії або галузі знань, що реалізується через профілі навчання. Профіль навчання – це спосіб організації диференційованого навчання, який передбачає поглиблене і професійно-зорієнтоване навчання циклу споріднених предметів, (зокрема виокремлюють: суспільно-гуманітарний, технологічний, художньо-естетичний, природничо-математичний, спортивний). Розкриваючи науково-практичні підходи до навчання в старшій школі слід зазначити, що запропоновані індикатори, які можуть бути елементом для ранжування закладів освіти щодо їх спроможності здійснювати ефективне профільне навчання.

Розроблення п'ятнадцяти індикаторів для аналізу ситуації з профільним навчанням, які запропоновані в якості методичного навігатора, здійснено в межах регіонального форуму «Профільне навчання. Виклики і стратегії», що відбувся в м. Хмельницькому в 2019 році. Індикатори детально описані в методичних рекомендаціях⁴ Зокрема це:

Індикатор 1: Наявність якісного кадрового потенціалу закладу. Показниками цього індикатора є відповідність фаху педагогів навчальним предметам, які вони викладають, «вузька» спеціалізація вчителів, рівень кваліфікації педагогів, проходження ними фахової та спеціалізованої курсової підготовки, наявність сертифікатів, у тому числі й міжнародних.

Індикатор 2: Чисельність учнівського контингенту. Чисельний (багаточисельний) учнівський контингент у закладі освіти старшої профільної школи не дає змогу у повній мірі задовольнити запити учнів на вибір ними відповідних профілів навчання, що у свою чергу, впливатиме на ефективність їх функціонування, і в кінцевому результаті на якісні показники рівня освіти здобувачів.

⁴ Старша профільна школа: кроки до становлення: методичні рекомендації. Сеїтосманов А., Фасоля О., Мархлевські В. К., 2019. 52 с. <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/483/4.pdf>

Індикатор 3: Кількість претендентів на одне учнівське місце профілю.

Набір у старшу профільну школу може відбуватися на конкурсній основі. Про ефективність певних профілів свідчить історія їх функціонування, яка є й однією з причин створення конкуренції під час вступу.

Індикатор 4: Завантаженість профілю. Порівняльний аналіз чисельності учнівського контингенту на різних профілях навчання може свідчити про популярність профілю, так і про ефективність навчання в ньому. Висока наповнюваність у класах певних профілів є одним із свідчень високої якості організації навчального процесу.

Індикатор 5: Відповідність матеріального-технічного забезпечення профілю в певному закладі. Рівень викладання навчальних дисциплін залежить від забезпеченості процесу демонстраційним, лабораторним, дидактичним, мультимедійним, комп'ютерним, програмним, роздатковим обладнанням, витратними матеріалами, підручниками, посібниками, доступу до мережі Інтернет, електронних бібліотек тощо.

Індикатор 6: Відсоток відповідності обраних предметів на ЗНО профільним предметом. Більший відсоток такої відповідності свідчить як про правильність вибору профілю навчання, так і про впевненість здобувача освіти в знаннях отриманих під час опанування профільних предметів у ході навчання.

Індикатор 7: Сприятливий мікроклімат в закладі. Упроваджена сучасна система менеджменту, збудованого на довірі, партнерстві, прозорості й підтримці творчого розвитку всіх учасників освітнього процесу можлива лише за сприятливого мікроклімату в закладі освіти, що у свою чергу, є запорукою успішності процесу. Показником цього може бути відсутність конфліктів, скарг і звернень або ефективність їх розв'язання безпосередньо в закладі.

Індикатор 8: Відсоток випускників, які складають ЗНО з профільних предметів на високий, достатній, середній, початковий рівень. Показники ЗНО є одними з небагатьох математичних (порівнювальних) показників, за якими можна судити про ефективність навчання. Але слід пам'ятати, що вони є не

єдиними показниками ефективності навчання їх необхідно використовувати лише в комплексі з багатьма іншими.

Індикатор 9: Відсоток учнів слухачів МАН, переможців МАН, олімпіад, конкурсів, проєктів тощо. Цей показник указує на ступінь розвитку зацікавленості та результативності в пошуковій, науковій, творчій діяльності, яка сформувалася під час вивчення навчальних предметів.

Індикатор 10: Наявність дієвої стратегії функціонування закладу. Наявність Стратегії, яка реалізується, свідчить про ефективну систему менеджменту закладу освіти, що, у свою чергу, впливає на реалізацію його основних статутних завдань.

Індикатор 11: Наступність допрофільної освіти та фахової освіти. Порівняння чисельності контингенту здобувачів освіти на профільному рівні із їх попередньою допрофільною підготовкою та чисельності випускників профільних класів із результатами вибору ними фаху після закінчення закладу освіти є показником усвідомленого вибору як профілю навчання, так і майбутньої професії, що впливає загалом на ефективність здобуття повної загальної середньої освіти на профільному рівні та фаху після закінчення закладу освіти.

Індикатор 12: Наявність ефективних інституцій громадського управління закладу освіти. Сприяння шкільної адміністрації створенню й ефективному функціонуванню різних інституцій громадського управління закладу освіти (педагогічної ради, учнівського самоврядування, батьківських спільнот, піклувальної ради тощо), залучення інституцій громадського управління до процесу менеджменту закладу, демократичне лідерство є чинниками впливу на ефективність функціонування закладу загалом.

Індикатор 13: Активність колективу закладу освіти. Участь закладу освіти в міжшкільних, регіональних, субрегіональних, всеукраїнських, міжнародних освітніх, наукових, дослідницьких та інших заходах є свідченням прагнення до самовдосконалення, пошуку інновацій, пропагування власних досягнень, що впливає на результативність освітнього процесу закладу.

Індикатор 14: Наявність дієвих угод співпраці з стейкхолдерами з питань функціонувань профілів. Підвищенню ефективності освітнього процесу сприяє залучення науковців, представників галузевих підприємств, установ, громадських організацій. Власне через наявність дієвих угод із такими стейкхолдерами є одним із показників ефективності освітньої діяльності.

Індикатор 15: Наявність авторських освітніх програм закладу. Новий Закон України «Про освіту» дає змогу використовувати в освітньому процесі авторські програми. Наявність і використання таких програм закладом освіти свідчить про потенціал закладу щодо самореалізації, самовдосконалення, пошуку і впровадження нових шляхів, методів і механізмів досягнення освітніх цілей.

Індикатори оцінювання рівня організації профільного навчання можуть бути надзвичайно корисними в процесі його організації та моделювання мережі старшої школи деяких громад у форматі міжмуніципального освітнього округу.

Профільна середня освіта – це підготовка учнів до конкретної сфери чи напрямку знань, що відповідає їхнім інтересам, здібностям і майбутнім кар'єрним амбіціям. Зокрема, старша школа має допомогти учням усвідомити свої кар'єрні цілі, сприяти розвитку їхнього професійного самовизначення та готувати їх до вибору кар'єри. Випускник старшої школи – це цілісна особистість, усебічно розвинена, здатна приймати відповідальні рішення, з критичним мисленням, інноватор, готовий змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя, патріот з активною позицією, який діє згідно з морально-етичними принципами, поважає гідність і права людини⁵.

Розв'язанню поставлених завдань сприятимуть методологічні підходи, які виступають у якості загальної системи пояснювальних принципів профільної середньої освіти. Це підходи, які утверджують цінність особистості, визначають її право на свободу, щастя, розвиток, вияв здібностей. За таких ідей

⁵ Концепція нової української школи <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

учень розуміється з погляду самоцінності, його особистісних здібностей і можливостей. Методологічними підходами, що сприяють докорінній, системній реформі навчання в профільній старшій школі є: *аксіологічний, системний, діяльнісний, ресурсний, акмеологічний, диференційований*.

Аксіологічний підхід – забезпечує гуманістичну спрямованість навчання в профільній старшій школі, формування в учнів загальнолюдських і професійних цінностей, зокрема, ціннісного ставлення як до відповідального громадянина і корисного члена суспільства.

Системний – орієнтує на визначення навчання як цілеспрямованої творчої діяльності й вимагає розгляду зв'язків мети, завдань, змісту, форм, методів навчання у взаємодії компонентів педагогічного процесу, що дає змогу виявляти якісні характеристики і загальні системні властивості. Цей підхід характеризує базові системні зв'язки й компоненти навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в профільній старшій школі та уможлиблює розроблення дидактичної моделі організації такого освітнього процесу.

Діяльнісний підхід спрямований на організацію діяльності учнів, де вони були б активними в пізнанні, спілкуванні, своєму розвитку.

Ресурсний підхід вимагає організацію навчання, орієнтовану на пошук і розвиток потенційних можливостей кожного учня, виявлення індивідуальних ресурсів кожного учня, прогнозування їх змін може забезпечувати реалізацію його можливостей. Ресурс визначається як сукупність об'єктивних умов і засобів, необхідних для реалізації закладених природою можливостей учня.

Акмеологічний підхід детермінує своєрідність досконалості, обізнаності й успішності.

Диференційований – дає змогу забезпечити права обдарованих дітей і дітей з різними функційними обмеженнями на отримання доступу до якісних освітніх послуг.

Означені науково-практичні підходи до навчання в профільній старшій школі є вихідними теоретичними положеннями, керівними ідеями, які

сприятимуть гармонійному розвитку особистості старшокласників і підвищенню якості дидактичного супроводу освітнього процесу в старшій професійній школі.

1.2 Теоретичні засади організації освітнього процесу в профільній старшій старшій школі в умовах змішаного навчання

Організація освітнього процесу в профільній старшій школі в умовах змішаного навчання базується на деяких теоретичних засадах, які допомагають забезпечити ефективність і якість навчання. Такі засади розкривають ідеї інтеграції традиційних методів навчання з сучасними технологіями та онлайн-ресурсами.

Змішане навчання розглядають як гібридне навчання (blended learning), що передбачає поєднання онлайн навчання у віртуальному середовищі. Таке навчання будується на традиційних уроках з використанням електронних платформ і електронних ресурсів. Вважається, що змішане навчання – це цілісний, системний підхід, що складає певну екосистему навчання, яка ґрунтується на трьох складових, зокрема: освітнє середовище (школу, онлайн-простір, учнів і вчителів); індивідуалізація навчання і система взаємодії суб'єктів навчання (учнів, учителів, батьків)⁶.

Поняття «змішане навчання» тлумачиться як форма організації освітнього процесу, що уможливорює використання педагогічної технології, яка комбінує традиційне навчання з онлайн-методами та використанням дистанційної освіти. Загалом, поняття змішаного навчання з'явилося в бізнес-середовищі й пов'язано із корпоративним навчанням, зокрема, у пресрелізі компанії Interactive Learning Centers сповіщалося, що компанія пропонує не

⁶ Як запровадити змішане навчання у школі: 10 найважливіших складових <https://osvitoria.media/experience/yak-zaprovadyty-zmishane-navchannya-u-shkoli-10-najvazhlyvishyh-skladovyh/>

тільки онлайн-курси, а й курси із застосуванням методології змішаного навчання⁷.

Загалом, сучасна педагогіка активно використовує це поняття, конкретизуючи його зміст як процес здобуття знань, умінь і навичок, що супроводжується поєднанням різних технологій навчання: очного, електронного, дистанційного, мобільного тощо. Як зазначає О. Коротун, змішане навчання є цілеспрямованим процесом взаємодії суб'єктів навчання на основі поєднання традиційної та онлайн моделей навчання, який відбувається в аудиторії та поза її межами, у синхронному й асинхронному режимах та базується на широкому використанні інформаційних технологій⁸. Аналізуючи міждисциплінарність суті змішаного навчання В. Кухаренко конкретизує це поняття у вузькому та узагальненому сенсі. У вузькому сенсі – як поширену форму освітнього процесу, де студенти навчаються в аудиторії та виконують асинхронну онлайн-діяльність (поєднання елементів традиційного й онлайн-курсів). В узагальненому сенсі – це форма навчання, де сформульовані межі онлайн-курсу, які використовують синхронні зустрічі та мережеві технології, з асинхронною діяльністю й можливими очними зустрічами.⁹

Сучасні науковці зазначають, що помилково вважати змішане навчання як флешку з навчальним матеріалом або презентаціями. Змішане навчання – це архітектура використання навчально-розвивальних проєктів, хмарних онлайн-сервісів, навчальних платформ, мультимедійних цифрових засобів, сучасних педагогічних технологій.¹⁰ Змішане навчання розглядаються як різнорівневий процес, що охоплює: *рівень програми, рівень курсу, рівень закладу освіти та рівень активностей*¹¹. Зокрема, рівень активностей передбачає поєднання в освітній діяльності елементів очної взаємодії та електронного навчання, як

⁷ Технологія змішаного навчання в системі відкритої післядипломної освіти: підручник / за заг. ред. В. Олійника; ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». Київ, 2019. 196 с.

⁸ Коротун О. Методологічні засади змішаного навчання в умовах вищої освіти. Інформаційні технології в освіті. 2016. № 3 (28). С. 117–129.

⁹ Теорія та практика змішаного навчання : монографія / за ред. В. Кухаренка. Харків : Міськдрук, 2016. 284 с.

¹⁰ Технологія змішаного навчання в системі відкритої післядипломної освіти: підручник / за заг. ред. В. Олійника; ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». Київ, 2019 С. 10.

¹¹ Bonk J., Graham G. The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs. 2006. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing. 32 p. URL: http://curtbonk.com/graham_intro.pdf

правило в межах конкретного заняття. Рівень курсу – один з найпоширеніших способів змішування, що передбачає впорядковане поєднання очних та онлайн елементів або ресурсів. Рівень програми передбачає поєднання традиційних та онлайн навчальних курсів. Локальні поєднання індивідуальних навчальних інструкцій із груповою інформаційною онлайн взаємодією – це рівень закладу освіти¹².

Досліджуючи проблему актуальності впровадження змішаного навчання необхідно зазначити про сучасний феномен цифрових дітей (діти “digital-native”), які навчаються в сучасній школі й розвиваються в середовищі великого обсягу інформації. Їх навчання потребує нових освітніх моделей і впровадження сучасних технологій навчання¹³. Змішане навчання для «цифрових дітей» є необхідною й достатньою умовою реалізації їхніх здібностей, таланту й усебічного розвитку, воно забезпечує індивідуалізацію, диференціацію, інтенсифікацію навчання і, як наслідок, оптимізацію й удосконалення.¹⁴

Навчання в умовах змішаного навчання має суттєві переваги, які забезпечують ефективніше й глибше засвоєння знань учнями, зокрема:

- *гнучкість*: учні можуть вчитися в своєму власному темпі й у зручний для них час. Це дає змогу пристосовувати навчання до індивідуальних потреб і рівня навчальних досягнень кожного учня;

- *персоналізоване навчання*: змішане навчання надає можливість залучати інтерактивні технології та програмне забезпечення для адаптації освітнього процесу до потреб кожного учня. Це допомагає підвищити зацікавленість і мотивацію до навчання;

¹² Bonk J., Graham G. The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs. 2006. San Francisco, CA: Pfeiffer Publishing. 32 p. URL: http://curtbonk.com/graham_intro.pdf

¹³ Алексеева С. Індивідуалізація навчання у закладах загальної освіти як педагогічна проблема. Scientific Collection «InterConf», (42): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (February 19-20, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021. Pp. 290- 296. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2021.026> URL: <https://interconf.top/documents/2021.02.19-20.pdf>

¹⁴ Алексеева С. Нетрадиційне навчання нового покоління дітей (покоління діджиталізації). Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта - 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації: матеріали V Міжнародної наук.- практ. конференції (Київ, 27– 28 травня 2021 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України. Тернопіль: Крок, 2021. С.196-199. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-9-6-2021-322>

- *різноманітність матеріалів*: за допомогою змішаного навчання можна поєднати різні види навчальних матеріалів, а самі відеоуроки, інтерактивні завдання, електронні підручники й ігрові елементи, що робить процес навчання більш збагаченим і різноманітним;
- *збільшення доступності*: змішане навчання дає змогу учням з різних географічних регіонів або з обмеженими можливостями здобувати якісну освіту та доступ до знань;
- *сприяння самостійності та відповідальності*: учні стають більш самостійними, здатними організувати та здійснювати власний навчальний процес, встановлювати плани і керувати часом, що дає змогу розвивати навички саморегуляції та відповідальності;
- *співпраця та взаємодія*: змішане навчання може сприяти співпраці та взаємодії між учнями, які можуть обмінюватися ідеями та допомагати один одному у вирішенні завдань;
- *відстеження прогресу*: технології, використовувані в змішаному навчанні, зазвичай дають змогу вчителям більш ефективно відстежувати прогрес учнів і вчасно реагувати на їхні потреби.

Отже, навчання в умовах змішаного навчання є моделлю освітнього процесу, де кожен учень навчається відповідно до власних здібностей, рис характеру, емоційного стану, опановує новий матеріал у зручному для нього темпі. Саме оптимальне поєднання інформаційних, традиційних та інноваційних підходів сприятиме розвитку потенціалу учнів, формуванню комплексу компетентностей (ключових, предметних, життєвих), що зумовлюються соціокультурними реаліями.

Узагальнюючи умови змішаного навчання в освітньому процесі важливо зазначити його основні переваги та недоліки. Серед головних переваг виділимо такі: відкритість освітнього процесу; гнучкість і доступність; модульність (планування індивідуальної навчальної траєкторії навчання); формування саморозвитку та самоосвіти (можливість самостійно здобувати нові знання за допомогою електронних ресурсів, що стимулює вироблення в учнів

відповідального ставлення до навчання; реалізація персоналізованого підходу: урахування індивідуальних особливостей, можливість самостійно обирати зручний темп навчання; підвищення мотивації та пізнавальної діяльності, виникнення відчуття успіху; підвищення ефективності педагогічної діяльності з метою досягнення нових освітніх результатів; технологічність (використання нових досягнень ІТ); інтерактивність (можливість взаємодії з навчальним середовищем); підвищення комп'ютерної грамотності; використання автентичних навчальних матеріалів; охоплення всієї кількості учасників навчання; можливість здійснювати моніторинг освітнього процесу та, за потреби, коригувати його; зміна ролі викладача від транслятора знань до координатора, завдання якого – організувати спільну діяльність учнів та спонукати їх до самостійності; значне скорочення витрат на організацію освітнього процесу й економія матеріальних ресурсів.

Серед організаційних проблем змішаного навчання варто виділити необхідність подолати небажання вчителів його використовувати через низьку мотивацію до засвоєння нових методів роботи з учнями та необхідність ретельного планування таких уроків, визначаючи, на яких етапах необхідна співпраця, а на яких – робота в мережі. Такі проблеми доцільно вирішувати за допомогою підвищення кваліфікації вчителів у галузі електронного навчання. Серед інших труднощів спостерігається неефективне управління часом учнів, відсутність у них самодисципліни, труднощі, які можуть виникнути під час використання платформи електронного навчання, та невисока якість навчального матеріалу.

Однак, змішане навчання сприймається сьогодні як освіта майбутнього. У своїй структурі воно має три компонента: навчання (Face-to-face Learning), інформаційні технології (Online Learning) та дистанційне навчання (Distance Learning). Змішане навчання передбачає постійне нарощування цифрових компетентностей учасників освітнього процесу. Концептуальні засади змішаного навчання ґрунтуються на принципі дитиноцентризму (орієнтація на потреби учня), педагогіки партнерства, співпраці батьків і школи, створення

сучасного освітнього середовища, що забезпечить сприятливі умови для навчання учнів, сприятиме формуванню в них здатності до протидії агресивному маркетингу Інтернету. Використання інформаційних технологій, сьогодні, це не метод або засіб оброблення інформації за допомогою комп'ютера, це інструмент інформаційно-педагогічної діяльності, що значно розширює діапазон можливостей для якісної освіти, використання доцільних форм, методів, засобів, методичних підходів і технологій навчання, організації персонального (електронного) середовища для індивідуалізації та забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії. У сучасних умовах доцільно говорити про освітню концепцію змішаного навчання, де головною метою є підготовка нової генерації дітей, здатних до творчо-навчальної діяльності, з теоретичним засвоєнням предметних галузей навчальних дисциплін, широкою культурною асоціативністю в сприйнятті та розумінні процесів життя, логічним їх осмисленням, живим спілкуванням та успішною соціалізацією.

Розкриємо теоретичні засади організації освітнього процесу в профільній старшій старшій школі в умовах змішаного навчання.

Організація освітнього процесу в профільній старшій школі базується на встановленні наступності між загальною середньою і професійною освітою та теоретичними засадами, які враховують специфіку цього етапу навчання, зокрема, потреби учнів у поглибленому вивченні конкретної галузі знань, створенням умов для якісної освіти старшокласників у відповідності з їхніми індивідуальними нахилами, можливостями, здібностями, урахуванні професійної орієнтації на майбутню професійну діяльність, яка користується попитом на ринку праці.

Ключовими теоретичними засадами освітнього процесу в профільній старшій школі в умовах змішаного навчання є: *диференціація та індивідуалізація навчання, компетентнісний підхід, проєктна та практична спрямованість, активна навчальна діяльність, інтердисциплінарність, оцінювання за компетентностями та досягнення навчальних цілей, використання інноваційних технологій.*

Диференціація та індивідуалізація навчання в профільній старшій школі в умовах змішаного навчання уможлиблює більш ефективно адаптувати освітній процес до індивідуальних потреб й можливостей кожного учня, а також більш ефективно враховувати індивідуальні потреби та стилі навчання старшокласників. За такого підходу, в умовах змішаного навчання під час освітнього процесу в профільній старшій школі мають бути реалізовані: *адаптація змісту*: використовуючи онлайн-ресурси, учителі можуть надавати додатковий матеріал для більш поглибленого вивчення тим учням, які цього прагнуть; *індивідуальні завдання*: учителі можуть надавати індивідуальні завдання або проекти, які враховують інтереси та потреби старшокласників; *різноманітність підходів*: вчителі можуть застосовувати різні методи та підходи до навчання, такі як групова робота, дискусії, інтерактивні завдання тощо; *самостійна робота*: змішане навчання підтримує самостійну роботу учнів, вони можуть вивчати матеріал на власний темп, переглядати відеоуроки, читати додаткові матеріали тощо; *онлайн-платформи та інструменти*: використання онлайн-платформ дають змогу вчителям стежити за активністю та прогресом кожного старшокласника; *індивідуальні консультації*: учителі можуть надавати індивідуальні консультації для учнів, які потребують додаткового роз'яснення чи допомоги щодо конкретної теми; *формативне оцінювання*: через змішане навчання вчителі можуть надавати негайний фідбек та коригувати навчальний процес відповідно до потреб учнів.

Компетентнісний підхід у профільній старшій школі в умовах змішаного навчання передбачає акцент на розвиток ключових компетентностей учнів, які є необхідними для їхнього майбутнього життя та професійної діяльності. Основними принципами компетентнісного підходу є активна навчальна діяльність, зосередженість на реальних завданнях і практичному застосуванні знань. В умовах змішаного навчання цей підхід може бути реалізований у такий спосіб:

➤ *розвиток компетентностей через практичні завдання*: учні повинні здійснювати практичні завдання та проекти, які дають змогу їм

застосовувати теоретичні знання на практиці. Це може бути створення професійних презентацій, віртуальних проєктів, досліджень тощо.

➤ *колаборативне навчання*: змішане навчання дає змогу сприяти спільній роботі та обміну ідеями між учнями через віртуальні платформи, форуми, групові завдання тощо. Це допомагає розвивати комунікаційні та колективні навички.

➤ *самоорганізація та самостійність*: учні мають більше можливостей самостійно планувати своє навчання, визначати пріоритети та розподіляти час. Учителі можуть визначати напрями та підтримку, але акцент робиться на самостійній активності учнів.

➤ *реальні ситуації*: завдання та ситуації для вивчення мають бути максимально наближеними до реальних ситуацій, з якими учні можуть стикнутися в своїй професійній діяльності. Це сприяє розвитку практичних навичок та реалістичному розумінню предмета.

➤ *формативне оцінювання*: оцінювання засноване на спостереженні за розвитком компетентностей, а не лише на знаннях. Учителі можуть звертати увагу на здатність учнів застосовувати знання й уміння в практичних ситуаціях.

➤ *самооцінка та рефлексія*: учні можуть бути залучені до оцінювання власної роботи та визначення своїх успіхів і прогресу. Це сприяє розвитку відповідальності та усвідомленості про власний навчальний процес.

➤ *інтердисциплінарність*: змішане навчання дає змогу встановлювати зв'язок між різними дисциплінами та застосовувати знання та навички з одного предмета в іншому контексті.

Загалом, компетентнісний підхід в умовах змішаного навчання сприяє більш глибокому та практичному засвоєнню знань, розвитку навичок, які будуть корисні в майбутньому житті та кар'єрі учнів.

Проектна та практична спрямованість освітнього процесу у профільній старшій школі в умовах змішаного навчання реалізується через різноманітні методи, стратегії та інструменти, зокрема: *проєктні завдання*: учителі можуть створювати проєкти, які передбачають практичну діяльність учнів, наприклад,

це може бути дослідження, проєкт створення власного бізнесу, вирішення реальних проблем тощо; *віртуальні практики*: умови змішаного навчання уможливають організацію віртуальних практичних занять, наприклад, використовуючи симулятори, віртуальні лабораторії чи тренажери; *електронні портфоліо*: учні можуть створювати електронні портфоліо, де демонструють результати своєї практичної та проєктної роботи; *колаборативні проєкти*: учні працюють у групах над спільними проєктами, використовуючи знання та навички для досягнення спільних цілей; *практичні відпрацювання*: старшокласники застосовують теоретичні знання на практиці через виконання реальних завдань, які стосуються їхнього профілю; *міждисциплінарні проєкти*: змішане навчання дає змогу створювати проєкти, які об'єднують знання з різних предметів, що підсилює практичний характер навчання; *експерименти та дослідження*: можливість здійснювати власні експерименти чи дослідження з метою поглибленого вивчення обраної галузі; *практичні майстер-класи та відкриті лекції*: віртуальний формат дає змогу запрошувати фахівців і експертів на відкриті лекції, де вони можуть ділитися своїм досвідом та практичними навичками зі старшокласниками; *спостереження та аналіз реальних явищ*: учні можуть вивчати реальні події, тенденції чи проблеми в обраній галузі, аналізувати їх та робити висновки; *практичні додаткові матеріали*: учителі можуть надавати додаткові матеріали для самостійного вивчення, такі як відеоуроки, онлайн-курси чи статті, які сприяють розвитку практичних навичок. Усі ці підходи разом допомагають забезпечити практичну спрямованість навчання в профільній старшій школі під час змішаного навчання, розвиваючи навички, які будуть корисні для майбутньої професійної діяльності учнів.

Активна навчальна діяльність у профільній старшій школі в умовах віртуальності сприятиме: *глибшому розумінню навчального матеріалу*: активні методи навчання, такі як дискусії, віртуальні лабораторії, інтерактивні завдання тощо, можуть допомогти учням глибше зрозуміти складні концепції та засвоїти навчальний матеріал; *розвитку критичного мислення*: умови змішаного

навчання – це можливість створювати сценарії, у яких учні повинні аналізувати і вирішувати реальні проблеми, це розвиває їхню здатність критично мислити та приймати обґрунтовані рішення; *співпраці та колаборації*: умови змішаного навчання сприяють співпраці між учнями через використання спільних платформ для обговорень, групових завдань та проєктів; *самостійності*: віртуальні ресурси дають змогу учням більш самостійно здобувати знання та організувати свій освітній процес; *формуванню практичних навичок*: віртуальні лабораторії, симуляції та інші інтерактивні засоби допомагають у розвитку практичних навичок у реальних ситуаціях; *адаптації до нових технологій*: оволодіння цифровими навичками та здатністю працювати з різними онлайн-інструментами є корисними у сучасному світі; *підготовці до віддаленої роботи*: знання та досвід, отримані під час змішаного навчання, можуть бути корисними для майбутньої віддаленої професійної діяльності; *розвитку самодисципліни*: змішане навчання вимагає більшої саморегуляції та самодисципліни, що є важливими навичками для успішної професійної діяльності; *збереженню часу та ресурсів*: змішане навчання дає змогу учням ефективніше використовувати час та ресурси, не витрачаючи їх на додаткові переміщення. Загалом, активна навчальна діяльність в умовах змішаного навчання може допомогти учням краще підготуватися до майбутньої професійної діяльності, розвиваючи ключові навички та компетенції.

Інтердисциплінарність у профільній старшій школі в умовах змішаного навчання характеризується тісним зв'язком та взаємодією між різними навчальними предметами. Це підхід, коли знання та методи з одного предмета можуть бути поєднані та використані для вивчення і розв'язання завдань з інших предметів. Інтердисциплінарність виявляється в умовах змішаного навчання через:

- ✓ *об'єднання змісту*: учитель може створювати завдання або проєкти, які об'єднують концепції з різних дисциплін. Наприклад, вивчення історії може бути поєднане з літературою чи мистецтвознавством для глибшого розуміння конкретної епохи;

✓ *інтеграцію навчальних матеріалів*: віртуальні ресурси дають змогу використовувати різні типи змісту (текст, відео, аудіо, графіка) для створення більш багатограних і глибоких завдань, які охоплюють кілька дисциплін;

✓ *спільні проекти та дослідження*: учні можуть спільно працювати над проектами чи дослідженнями, у яких вони використовують знання з різних предметів для вирішення конкретної проблеми;

✓ *контекстуалізацію знань*: змішане навчання дають змогу вивчати теми в їхньому реальному контексті, включаючи різні дисципліни. Наприклад, учні можуть досліджувати екологічні аспекти промислового розвитку через об'єднання географії та біології;

✓ *комплексний підхід*: використання різних методів і підходів з різних дисциплін допомагає учням більше глибоко зрозуміти й вивчити складні концепції;

✓ *розвиток креативності*: інтердисциплінарні проекти стимулюють учнів до творчого мислення та пошуку нестандартних рішень;

✓ *створення зв'язків між предметами*: вивчення різних дисциплін у межах одного проекту допомагає учням бачити зв'язки між ними та розуміти, як вони взаємодіють;

✓ *розвиток системного мислення*: інтердисциплінарність сприяє розвитку вміння бачити більше широкий зв'язок між явищами та процесами;

✓ *підготовку до реальних ситуацій*: інтердисциплінарні завдання можуть підготувати учнів до різних реальних життєвих і професійних ситуацій, де потрібно поєднувати знання з різних областей.

Отже, інтердисциплінарність допомагає учням бачити більш широкий образ світу, виробляти комплексні підходи до вирішення завдань і розвивати гнучкі навички, які будуть корисні в майбутньому.

В умовах змішаного навчання важливим є оцінювання за компетентностями та досягнення навчальних цілей. Оцінювання компетентностей передбачає вимірювання того, як учні використовують свої знання, уміння та навички в реальних ситуаціях, що має важливе значення для

підготовки їх до реального життя та професійної діяльності. Оцінювання за компетентностями в умовах змішаного навчання може бути здійснене: *автентичні завдання* (створення завдань і проєктів, які вимагають від старшокласників використовувати свої знання та навички в реальних ситуаціях) це може бути розробка бізнес-плану, вирішення практичних завдань, аналіз реальних проблем тощо; *оцінювання під час співпраці*: оцінювання може проводитися під час групової роботи, коли учні спільно вирішують завдання, планують та реалізують проєкти; *ситуаційні завдання*: завдання, які передбачають вирішення конкретних ситуацій, допомагають оцінити, як учні можуть застосовувати свої знання і уміння на практиці; *самооцінка та рефлексія*: учні можуть бути залучені до самооцінки своїх компетентностей та досягнень, вони можуть аналізувати свою роботу, визначати свої успіхи та обґрунтовувати свої оцінки; *реалістичні сценарії*: використання реальних ситуацій та сценаріїв допомагає оцінити, наскільки учні можуть адаптувати свої знання до різних обставин.

Важливо також звернути увагу на формативне оцінювання, яке дає змогу стежити за прогресом учнів, надавати їм негайний фідбек та коригувати освітній процес для досягнення навчальних цілей. Оцінювання за компетентностями дає змогу створити більш глибокий, практичний і зорієнтований на реальне життя підхід до навчання в умовах змішаного навчання.

Використання інноваційних технологій у профільній старшій школі в умовах змішаного навчання дає змогу значно підвищити якість навчання та сприяти розвитку учнів. Ось деякі інноваційні підходи та технології, які можуть бути використані:

1) *Віртуальна реальність (VR) та розширена реальність (AR)*: віртуальна та розширена реальність дає змогу створювати іммерсивні навчальні середовища, де учні можуть досліджувати складні концепції у віртуальних об'єктах або додавати віртуальні елементи до реального світу.

2) *Штучний інтелект (AI)*: AI може аналізувати та адаптувати навчальний матеріал до потреб і темпу навчання кожного учня, гарантуючи індивідуалізований підхід.

3) *Гейміфікація*: використання гейміфікації допомагає посилити зацікавленість та мотивацію до навчання, перетворюючи навчальний процес на гру.

4) *Відео та мультимедіа*: створення відеоуроків, відеоматеріалів, інтерактивних відеопідручників дає змогу створити цікавий і зрозумілий спосіб подачі інформації.

5) *Соціальні мережі та спільноти*: створення віртуальних спільнот для обговорень, обміну ідеями та колективної роботи над проектами.

6) *Адаптивні навчальні платформи*: використання платформ, які адаптуються до потреб і рівня навчання кожного учня, надаючи індивідуалізовану підтримку.

7) *Віртуальні лабораторії та симулятори*: дають змогу учням вивчати реальні процеси й експериментувати у віртуальному середовищі.

8) *Інтерактивні платформи та інструменти*: забезпечують активну участь учнів у навчальному процесі через опитування, голосування, дискусії тощо.

9) *Онлайн-курси та вебінари*: дають змогу навчатися на відстані, використовуючи відеолекції та інтерактивні завдання.

10) *Колаборативні інструменти*: онлайн-платформи для спільної роботи над проектами, документами й іншими завданнями.

Використання цих технологій допомагає зробити навчання більш захоплюючим, доступним та ефективним. Важливо враховувати потреби та індивідуальні характеристики учнів, адаптувати технології до конкретних освітніх цілей і забезпечити необхідну підтримку вчителів для успішної реалізації інноваційних підходів.

1.3 Структурно-функційна модель освітнього процесу в профільній старшій школі на засадах індивідуалізації в умовах змішаного навчання

Моделювання є обов'язковою частиною педагогічного дослідження, яка використовується для опису й дослідження різноманітних процесів.

Побудувати модель освітнього процесу в профільній старшій школі на засадах індивідуалізації в умовах змішаного навчання означає імітувати означений процес шляхом створення схеми, у якій мають своє відображення мета, структура, умови, принципи функціонування освітнього процесу в профільній старшій школі як єдина система.

Для розв'язання поставленого завдання доцільним є використання структурно-функційної моделі – як аналітичного інструменту, що уможливить аналіз та опис структури й функцій освітнього процесу в профільній старшій школі на засадах індивідуалізації в умовах змішаного навчання. Такий підхід дає змогу розглянути освітній процес як сукупність взаємопов'язаних компонентів, дослідити їх взаємодію й описати основні функції в цьому процесі. Адже саме структурно-функційна модель надає можливість схарактеризувати структуру та вивчити функційні особливості освітнього процесу на засадах індивідуалізації в умовах змішаного навчання, а також відстежити взаємозв'язки її внутрішніх й зовнішніх елементів.

Алгоритм та основні складові структурно-функційної моделі характеризують:

➤ *компоненти системи: цілі*, що надають вектор напрямку функціонування системи (визначають, чого система має досягнути або вирішити); *субсистеми* (менші підсистеми для полегшення аналізу й управління);

➤ *структуру: основні компоненти* системи, які взаємодіють між собою та *зв'язки* (інтерації та залежності) між елементами системи;

- *функції: процеси*, які відбуваються всередині системи (перехід від вхідних даних на вихідні результати; *результати*, які видаються системою після завершення процесу);
- *взаємодію: внутрішня* взаємодія між елементами в межах системи для досягнення цілей і виконання функцій; *зовнішня* взаємодія (взаємодія системи з оточенням);
- *залежності: функційні* (взаємний вплив функцій та обов'язків різних елементів системи); *структурні* (взаємний вплив структурних складових системи на її функціонування);
- *збереження та обмін інформацією*: інформаційні потоки (обмін даними та інформацією між елементами системи та їх вплив на функціонування системи); *засоби збереження* (методи зберігання даних для подальшого використання);
- *керування*: управління системою (процеси, які контролюють і керують функціонуванням системи, щоб досягти поставлених цілей).

Розглянемо контекстну схему реалізації структурно-функційної моделі освітнього процесу в профільній старшій школі на засадах індивідуалізації в умовах змішаного навчання (рис. 1).

Рис 1. Контекстна схема реалізації структурно-функційної моделі освітнього процесу в профільній старшій школі на засадах індивідуалізації в умовах змішаного навчання.

Отже, організація освітнього процесу в профільній старшій школі свідчить про необхідність середовищного підходу й управління навчанням на засадах індивідуалізації з використанням сучасного технологічного забезпечення й інноваційних технологій. Насамперед, це дитиноцентризм, особистісно-орієнтований підхід, гуманітарний, соціальний та професійно-орієнтований курс навчання. Контекстна схема реалізації структурно-функційної моделі освітнього процесу в профільній старшій школі орієнтує на варіативність підходів, методів і ресурсів для навчання, яке адаптовано до освітніх потреб.

Крім того, виокремлено організаційно-педагогічні умови організації освітнього процесу в профільній старшій школі. Організаційно-педагогічними умовами, які визначають сукупність потенційно містких дидактичних ресурсів і вихідних положень, створення й реалізація яких буде сприяти вдосконаленню індивідуалізації навчання в закладах загальної середньої освіти, є:

- створення індивідуального освітнього простору на засадах компетентнісного підходу та персоналізації;
- цілеспрямована мотивація та посилення пізнавального інтересу учнів у навчанні за рахунок моделювання якісно нового типу візуалізації навчального матеріалу, як реальних, так і віртуальних об'єктів, процесів і явищ;
- забезпечення гнучкості освітнього процесу за допомогою варіативності, зміни змісту й методів навчання, форм організації навчальних занять, поєднання різних методик навчання для учнів різного рівня підготовки;
- розроблення та реалізація індивідуальних траєкторій навчання;
- педагогічний супровід особистості в процесі самоактуалізації;
- організація гнучкого управління навчальним процесом на основі здійснення педагогічної корекції і безперервного зворотного зв'язку.

Умова щодо створення індивідуального освітнього простору на засадах компетентнісного підходу та персоналізації свідчить про необхідність надати дитині не тільки сукупність знань, умінь, навичок, а й сформувати в неї компетентність як загальну здатність, що ґрунтується на знаннях, досвіді,

цінностях, здібностях, отриманих завдяки освітньому процесу. За такого підходу компетентність не є лише доступною віковою поінформованістю дитини в широкому колі життєвих проблем. Вона передбачає цілий комплекс характеристик: розвинений чуттєвий досвід; навички практичного життя; розвинені потреби, здібності, звички; набір базових особистих властивостей, які гарантують дитині пристосованість до життя; вміння орієнтуватись у змінних умовах, знаходити оптимальні засоби реалізації свого особистісного потенціалу. А отже, створення індивідуального освітнього простору на засадах компетентнісного підходу є актуальним для сучасних закладів загальної середньої освіти. Упровадження компетентнісного підходу тісно пов'язано з вирішенням проблем персоналізації. Персоналізація – це умова бути значущою особистістю. Ефективним способом задоволення потреби в персоналізації є ініціативне сприяння в життю соціуму. Унаслідок діяльності особистість має можливість власної реалізації, виявляючи свою особливість оточуючим.

Щодо другої умови, яка розкриває необхідність цілеспрямованої мотивації та посилення пізнавального інтересу учнів у навчанні за рахунок моделювання якісно нового типу візуалізації навчального матеріалу, як реальних, так і віртуальних об'єктів, процесів і явищ, необхідно зазначити, що сучасні цифрові діти – це «діти гаджетів». Тому пишуть у смартфонах і планшетах, майже не читають паперових книг. Для таких учнів підручники, навіть в електронному вигляді, здаються нудними без лінків і відео, подробиці їх особливо не цікавлять, тому ігнорують довгі тексти і звертання, особливо усні.

Забезпечення гнучкості освітнього процесу за допомогою варіативності, зміни змісту й методів навчання, форм організації навчальних занять, поєднання різних методик навчання для учнів різного рівня підготовки як організаційно-педагогічна умова, уможлиблює розвиток креативності учнів, набуття навичок і знань, необхідних для життя та роботи в інформаційному й динамічному суспільстві.

Умова щодо розроблення й реалізації індивідуальних траєкторій навчання дає змогу поєднати набуті знання й уміння з їх практичним застосуванням та передбачає конструювання якісно нового змісту освіти.

Педагогічний супровід особистості в процесі самоактуалізації, що розглядається як організаційно-педагогічна умова індивідуалізації навчання спрямована на дієву увагу до кожного учня, його творчої індивідуальності й має визначатися стратегією розвитку сучасної загальної освіти.

Умова щодо організації гнучкого управління навчальним процесом на основі здійснення педагогічної корекції й безперервного зворотного зв'язку – це якісні зміни контролю освітньої діяльності, тобто здійснення контролю з діагностуванням, зворотнім зв'язком й оцінюванням етапів, надання контролю характеристик систематичності й об'єктивності.

Структурно-функційна модель освітнього процесу в профільній старшій школі на засадах індивідуалізації в умовах змішаного навчання складається з таких блоків: концептуально-цільового, управлінського, змістово-методичного, організаційного, комунікаційного, результативного.

Концептуально-цільовий блок структурно-функційної моделі охоплює ідею індивідуалізації в умовах змішаного навчання. Цей підхід спрямований на забезпечення максимально ефективного навчання кожного старшокласника, створюючи сприятливі умови для розвитку особистості. Основними принципами та компонентами індивідуалізації навчання є: *адаптація до потреб учня*, де вчителі створюють навчальні плани та завдання, ураховуючи індивідуальні особливості кожного старшокласника, його рівень знань, стиль навчання та інтереси; *зворотний зв'язок з оцінювання та виявленням успіхів* (оцінювання може бути більш зорієнтованим на процес навчання, ніж на оцінювання результатів); *підтримка та співпраця* (тандем з учнями, батьками та фахівцями, щоб забезпечити найкращі умови для навчання та розвитку); *використання сучасних технологій*, що дає змогу створити індивідуальні навчальні матеріали та платформи, а також забезпечує можливість навчання на відстані.

Управлінський блок структурно-функційної моделі освітнього процесу в профільній старшій школі в умовах змішаного навчання є важливим, оскільки забезпечує комплексний процес організації, контролю, сприяння та підтримки індивідуального навчання учнів задля досягнення їхніх освітніх цілей і розвитку їхнього потенціалу. Цей процес передбачає взаємодію між учителями, учнями, батьками й іншими стейкхолдерами, а також використання різноманітних методів і підходів для забезпечення ефективного індивідуального навчання. Основні аспекти управління індивідуальним навчанням включають:

- визначення потреб – розуміння індивідуальних потреб, здібностей, інтересів та особливостей кожного учня, це передбачає аналіз результатів оцінювання, спостережень і зворотного зв'язку;

- планування індивідуального навчання – розроблення індивідуальних навчальних планів і стратегій для кожного учня на основі врахування їхніх потреб і цілей; визначення конкретних завдань, підходів, ресурсів і методів;

- використання ресурсів – вибір і розроблення навчальних матеріалів, інструментів і технологій, які підтримують індивідуальний навчальний процес; це може включати використання спеціалізованих програм, онлайн-ресурсів, додаткових матеріалів тощо;

- моніторинг та оцінювання – систематичне спостереження за прогресом учнів, збір та аналіз даних про їхні досягнення та розвиток; застосування зворотного зв'язку для визначення потреб у коригуванні навчального плану;

- співпраця та комунікація – взаємодія з учнями, батьками, колегами та стейкхолдерами для забезпечення підтримки та вирішення питань, пов'язаних з індивідуальним навчанням;

- адаптація та гнучкість – готовність адаптувати навчальний план і стратегії в разі зміни потреб учня чи умов, у яких він перебуває; флексибільність у відповідь на нові виклики та ситуації;

➤ стимулювання самостійності та мотивації – сприяння розвитку самостійності, саморегуляції та внутрішньої мотивації учнів; використання позитивного підходу до підтримки їхнього навчання;

➤ постійне професійне зростання – учителі та фахівці повинні постійно розвивати свої навички та знання для ефективного управління індивідуальним навчанням.

Управління індивідуальним навчанням є складним завданням, яке вимагає спеціалізованої підготовки вчителів, співпраці всіх учасників освітнього процесу та зосередженості на досягненні найкращих результатів для кожного учня.

Змістово-методичний блок структурно-функційної моделі освітнього процесу в профільній старшій школі в умовах змішаного навчання визначається конкретними потребами, цілями, інтересами та характеристиками кожного учня. Основна ідея полягає в тому, щоб створити навчальний план і програму, які максимально відповідають індивідуальним можливостям і потребам кожного учня. Зміст індивідуального навчання має включати такі аспекти: персональні цілі та завдання (визначення особистих і навчальних цілей кожного учня); інтереси та потреби (урахування інтересів та індивідуальних потреб учня під час вибору тем, завдань і матеріалів для навчання); унікальні здібності й уміння (орієнтування на розвиток і підтримку конкретних здібностей і вмінь, які має учень, та надання можливостей для їхнього вдосконалення); диференційований підхід (використання різноманітних методів, завдань і підходів для навчання, які враховують індивідуальні особливості та здібності кожного учня); гнучкий графік навчання (створення гнучкого графіку, який дає змогу учневі вивчати матеріал у своєму темпі та за своєю робочою схемою); тематичні та проєктні завдання (вибір тем і завдань, які відповідають інтересам учня та надають йому змогу поглибити знання в певних областях; оцінювання та зворотний зв'язок (розроблення системи оцінювання, яка більше орієнтована на розвиток і процес навчання, забезпечення регулярного зворотного зв'язку щодо успішності та можливостей для покращення); ресурси та технології

(використання різних навчальних ресурсів, включаючи друковані матеріали, електронні ресурси, відео, аудіо та інші засоби); співпраця з батьками та спеціалістами (взаємодія з батьками, педагогами-психологами та іншими фахівцями для підтримки учня та визначення найкращого підходу до його навчання. Зміст індивідуального навчання заснований на унікальних потребах і характеристиках кожного старшокласника і покликаний забезпечити ефективне засвоєння знань, розвиток навичок і підвищення мотивації до навчання.

Організаційний блок структурно-функційної моделі освітнього процесу в профільній старшій школі в умовах змішаного навчання орієнтує на деталі та цілеспрямований підхід до планування та реалізації навчального процесу для кожного учня.

Для ефективно організації індивідуального навчання потрібно:

- ✓ визначення потреб – ретельне вивчення й аналіз індивідуальних потреб, здібностей, інтересів та особливостей кожного учня; це може включати співбесіди, тестування, анкетування та інші методи;
- ✓ розроблення індивідуальних навчальних планів – на основі зібраної інформації розробити індивідуальні навчальні плани для кожного учня; визначити основні цілі, завдання, теми та ресурси для навчання;
- ✓ вибір методів і підходів – обрати відповідні методи навчання та підходи відповідно до потреб учня; це включає індивідуальні консультації, групову роботу, проєктні завдання, використання технологій тощо;
- ✓ моніторинг та оцінювання – регулярно відстежувати прогрес учня, збирати дані про його досягнення та розвиток; забезпечити систему оцінювання, яка покликана підтримувати процес навчання;
- ✓ постійний зворотний зв'язок – забезпечити постійний зворотний зв'язок між учителем та учнем, де обговорюються прогрес, труднощі та можливості для покращення;
- ✓ формування ресурсів – забезпечити доступ до необхідних навчальних ресурсів, включаючи підручники, матеріали для самостійної роботи, онлайн-ресурси та інше;

✓ співпраця з батьками та фахівцями – взаємодія з батьками учнів для спільної підтримки та співпраці щодо навчання; залучення педагогічних психологів, консультантів та інших фахівців за потреби;

✓ адаптація та коригування – готовність адаптувати плани навчання залежно від зміни потреб і прогресу учня; коригування підходів та стратегій на основі отриманого зворотного зв'язку;

✓ підтримка самостійності – сприяння розвитку самостійності та відповідальності учня за своє навчання, підтримка його ініціатив та самореалізації.

Комунікаційний блок структурно-функційної моделі освітнього процесу в профільній старшій школі в умовах змішаного навчання є ключовим елементом успішного впровадження. Насамперед, ми визначаємо:

➤ *Вибір ефективних засобів комунікації* – різні засоби для комунікації в класі та віддалено; це може включати обговорення на заняттях, відеоконференції, чати, форуми, електронну пошту тощо.

➤ *Визначення правил комунікації* – чіткі правила для комунікації в обох середовищах, такі як часи доступності, очікувані строки відповіді, норми ввічливості тощо.

➤ *Забезпечення доступності до інформації* – доступ учнів до матеріалів, завдань та інших важливих документів як в аудиторії, так і в онлайн-середовищі.

➤ *Віртуальні платформи* – спеціалізовані віртуальні платформи для проведення відеоконференцій, спільної роботи над проектами, обговорень та іншої комунікації в режимі реального часу.

➤ *Зворотний зв'язок* – активний зворотній зв'язок, де учні можуть ставити питання, ділитися думками та висловлювати свої потреби.

➤ *Підтримка соціальної взаємодії* – взаємодії між учнями, створюючи можливості для спільної роботи, обговорень і спілкування.

➤ *Адаптація до технічних викликів* – у разі можливих технічних проблем забезпечуйте учням інструкції для вирішення таких ситуацій.

- *Підтримка візуальної комунікації* – відео, зображення та графіка для підтримки візуальної комунікації та зрозумілого подання інформації.
- *Постійний зв'язок* – з учнями щодо змін у розкладі, завданнях, додаткових матеріалах тощо.
- *Використання технологій* – таких як відеоконференції, електронні листи, чати, платформи для спільної роботи над проєктами тощо.
- *Тренінги та підтримка* – навички ефективної дистанційної комунікації та підтримка з питань використання технологій.
- *Оцінювання комунікації* – оцінювання навичок комунікації.

В умовах змішаного навчання важливо забезпечити синхронізацію та координацію між різними засобами комунікації та надати можливість учням взаємодіяти ефективно як в класі, так і в онлайн-середовищі.

Результативний блок структурно-функційної моделі освітнього процесу в профільній старшій школі в умовах змішаного навчання має на меті визначити досягнення учня, його здібності та розвиток на основі індивідуальних потреб і цілей. Оскільки індивідуальне навчання надає більше гнучкості та адаптації, результативний блок відображає ці особливості, зокрема: установлення цілей (чіткі цілі оцінювання для кожного учня (засвоєння конкретних знань, розвиток навичок, творчий внесок тощо)); індивідуальні показники (критерії оцінювання, які відповідають індивідуальним можливостям кожного учня); форми оцінювання (різноманітні форми оцінювання, такі як тестування, проєктні завдання, практичні роботи, портфоліо, самооцінка та взаємооцінка); зворотний зв'язок (постійний зворотний зв'язок щодо результатів оцінювання, визначення сильних сторін, ідентифікація можливостей для покращення та розвитку); розвиток навчальних компетентностей (підкреслюйте не лише оцінку знань, але й розвиток навичок, критичного мислення, креативності та інших ключових компетентностей); формування самооцінки (залучення учнів до самооцінки свого прогресу, що сприятиме внутрішній мотивації та свідомому розвитку); індивідуалізація оцінювання (можливість використання індивідуальних методів і завдань, що

відповідають потребам та характеристикам кожного учня); урахування якості організації процесу навчання (оцінювання не лише кінцевого результату, але й процесу навчання, зокрема зусиль, самостійності, залученості та співпраці); гнучкість та адаптація (необхідність адаптування методів оцінювання залежно від змін у потребах і розвитку учня); позитивний підхід (оцінювання на підтримку та стимулювання розвитку учнів, надаючи позитивний підхід до їхніх зусиль і досягнень).

Результатом упровадження структурно-функційної моделі освітнього процесу в профільній старшій школі в умовах змішаного навчання стала нова якість означеного процесу, що виявляється в підтримці та розвитку здібностей учнів, їхніх талантів, зосередженості на інтересах, можливості вдосконалення, урахування особистих обставин, підвищення мотивації, зменшення стресу.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

1. Закон України «Про освіту» (2017)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» (2020)
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
3. Концепція нової української школи
<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
4. Кремень, В. Г., Топузов, О. М., Ляшенко, О. І., Мальований, Ю. І., & Засекіна, Т. М. (2023). Профільна середня освіта: концептуальні засади для нової української школи. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 5(2), 1-8. <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5201>
5. Ляшенко, О., & Топузов, О. (2021). Науковий супровід модернізації змісту базової середньої освіти: проблеми і виклики. Український Педагогічний журнал, (4), 29–36. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-4-29-36>
6. Навіщо освітні траєкторії й чому вони неможливі за нової програми для 5–9 класів. Пояснює директор школи. <https://nus.org.ua/articles/navishho-osvitni-trayektoriyi-j-chomu-vony-nemozhlyvi-za-novoyi-programy-dlya-5-9-klasiv-royasnyuye-dyректор-shkoly/>

7. Індивідуальна освітня траєкторія та індивідуальний навчальний план: що це і для кого. <https://nus.org.ua/bez-rubryky/indyvidualna-osvitnya-trayektoriya-ta-indyvidualnyj-navchalnyj-plan-shho-tse-i-dlya-kogo/>
8. Топузов, О. (2016) Компетентнісний підхід – стрижень наукових інновацій у навчанні. *Освіта України*, 32.
9. Топузов, О. (2015) Забезпечення якості загальної середньої освіти: на шляху до європейських стандартів. *Український педагогічний журнал*, 1, 16 – 27.
10. Топузов О. Проблемна ситуація в теорії проблемного навчання. *Шлях освіти*. 2007. № 1. С. 12-16.
11. Топузов О. Реалізація проблемного підходу на уроках. *Рідна школа*. 2005. № 12. С. 28-30.
12. Топузов, О. М. (2021). Проєкт нового порядку конкурсного відбору підручників: Доповідь на слуханнях у Комітеті Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій на тему: «Якість підручників та навчальних посібників для Нової української школи» 26 травня 2021 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3(1). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-16-3>
13. Топузов, О. М. (Ред.). (2021). Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи: аналітико-методичні матеріали. Київ: Педагогічна думка. <https://lib.iitta.gov.ua/726079/>. doi: <http://doi.org/10.32405/978-966-644-596-7-2021-192>.
14. Топузов О. (2021) До питання соціального співробітництва в системі загальної середньої освіти. *Редакційна колегія*. С. 4 -7.
15. Топузов, О., Малихін, О., & Арістова, Н. (2021). Формування гендерної культури як основа реалізації індивідуального потенціалу розвитку старшокласників. *Український Педагогічний журнал*, (3), 5–12. <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2021-3-5-12>.
16. Алексеева С. Особливості освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення: сучасні онлайн-ресурси. *Український педагогічний журнал*. 2023. № 1. С. 59–65. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-59-65>
17. Алексеева С. Сучасні аспекти індивідуалізації навчання у закладах загальної середньої освіти в умовах інформатизації. *Педагогічні науки: теорія та практика*. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 1 (40). С.11-16. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730650>
18. Алексеева С. Теоретичні і методичні засади проєктування моделей індивідуалізації навчання. *Альманах науки*. № 2 (53). 2022. С. 17-20. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730030>
19. Коростіянець Т. П. Індивідуальна освітня траєкторія студента: аналіз трактувань понять. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвуз. зб. наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. Дрогобич, 2020 р. Вип. №30. С.73-80.

20. Малихін О., Арістова Н.(2021) Реалізація технологій профільного навчання в закладах загальної середньої освіти: методичний посібник. [Електронне видання]. Київ: КОНВІ ПРІНТ, 197 с.

21. Алексеева С. Індивідуалізація навчання як новація сучасної освіти: ідеї та погляди К. Д. Ушинського. Історія та філософія освіти в незалежній Україні: до 200-річчя від дня народження Костянтина Ушинського (1823-1871) : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2023. С. 148-151. https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/Ushynskyy_zbirnyk.pdf

22. Алексеева С. Нормативно-правове забезпечення базової середньої освіти: індивідуалізація навчання. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали ХХІХ Міжнародної науково-практичної конференції. Теплице (Чехія): ГО «ВАДНД», 07 лютого 2023 р. С. 216-222 (<http://perspectives.pp.ua/public/site/conferency/conf-29.pdf>)

23. Алексеева С. Актуальні проблеми дидактики в умовах інформатизації освіти: індивідуалізація навчання. Електронний журнал «Наука і техніка сьогодні» (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Техніка», Серія «Фізико-математичні науки»).2022. N 1(1) 2022. С.18-27. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-1\(1\)-18-26](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2022-1(1)-18-26), URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730415>

24. Алексеева С. Організація освітнього процесу в старшій профільній школі в умовах непередбачуваних глобальних впливів. Scientific Collection «InterConf», (114): with the Proceedings of the 10 rth International Scientific and Practical Conference «International Forum: Problems and Scientific Solutions» (June 26- 28, 2022). Melbourne, Australia: CSIRO Publishing House, 2022. С.102-108. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731128>

25. Алексеева С. Дидактичні умови індивідуалізації навчання в закладах загальної середньої освіти. Scientific Collection «InterConf», (112): with the Proceedings of the 1 st International Scientific and Practical Conference «Scientific Progressive Methods and Tools» (June 16- 18, 2022). Riga, Latvia: Avots, 2022.С. 77 – 83. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730957>

26. Арістова Н. О. Дистанційне навчання в сучасних умовах: ставлення студентів в Україні та Латвії. Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації : матеріали V Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 27–28 травня 2021 р.) / Ін-т педагогіки НАПН України / за заг. ред. О. І. Локшиної. Тернопіль : Крок, 2021. С. 54–55. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-9-6-2021-54-55>. URL: https://comparlab.org.ua/?page_id=830

27. Арістова Н. О. Креативні технології як педагогічна проблема формування мотивації навчання. Соціалізація особистості. 2006. Т. 27. С. 215–222.

28. Арістова Н. О. Проблема поняття «мотивація учіння» в науковій літературі. Теоретичні питання культури, освіти та виховання. 2002. Вип. 22. С. 97–100.

29. Малихін О. В. Академічне консультування в умовах дистанційного навчання. Молодий вчений. 2015. № 11 (26). С. 44–48.
30. Малихін О. В. Компетентнісний підхід як методологічна основа досліджень із теорії навчання (у вищій школі). Наукові праці : науково-методичний журнал. Серія «Педагогіка». 2013. Вип. 203, т. 215. С. 7–11.
31. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів : теоретико-методологічний аспект : монографія. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2009. 307 с.
32. Малихін О. В. Розуміння світоглядного потенціалу предметів гуманітарного циклу в контексті організації профільного навчання : історико-дидактичний аспект. Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської]. Київ, 2015. С. 11–15.
33. Малихін О. В. Формування індивідуальних стратегій навчання засобами комп'ютерних технологій як педагогічна проблема. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки». 2016. Вип. 133. С. 124–126.
34. Організаційно-педагогічні засади функціонування опорних закладів освіти в умовах децентралізації : монографія / Калініна Л. М., Онаць О. М., Лісова Н. В., Малихін О. В., Арістова Н. О., Топузов М. О., Калініна Г. М., Малюга М. М. [Електронне видання]. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2021. 256 с. URL: <https://undip.org.ua/library/orhanizatsiyno-pedahohichni-zasady-funktsionuvannia-opornykh-zakladiv-osvity-v-umovakh-detsentralizatsii-monohrafiia/>
35. Топузов О., Малихін О., Арістова Н. Формування гендерної культури як основа реалізації індивідуального потенціалу розвитку старшокласників. Український педагогічний журнал. 2021. Вип. 3. С. 5–12.
36. Topuzov O., Malykhin O., Aristova N. System of psychological and didactic tasks players in the educational process face in the paradigm “teachers–schoolchildren–parents” amid the Covid-19 pandemic. Education: Modern Discourses. 2021. Vol. 4. Pp. 23–31.
37. Aristova N. O., Malykhin O. V. Three European Countries Experience in Delivering Quality Education to Schoolchildren Amid Covid-19 Pandemic: A Comparative Study. Priority directions of science and technology development : Abstracts of the 7th International scientific and practical conference. SPC “Sci-conf.com.ua”. Kyiv, Ukraine. 2021. Pp. 556–560. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/724494/>.

РОЗДІЛ 2

ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ КОМПЕНСАЦІЇ ОСВІТНІХ ВТРАТ У ПРОФІЛЬНІЙ СТАРШІЙ ШКОЛІ

2.1 Компенсації освітніх втрат: стратегічні орієнтири та успішні практики

Система освіти України опинилася в нових реаліях функціонування, що пов'язані з військовою агресією російської федерації проти нашої країни. Унаслідок війни в Україні понад 6 мільйонів українців були змушені тікати до сусідніх країн. Ще 8 мільйонів українців є вимушеними переселенцями всередині країни. Згідно з даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини, вважається, що внутрішнє й зовнішнє (за кордон) переміщення населення України торкнулося кожних двох дітей із трьох. Переміщення населення спричинило значний вплив на надання освітніх послуг, поряд із пошкодженням і руйнуванням закладів освіти.

В інформаційно-аналітичному збірнику «Освіта України в умовах воєнного стану»¹⁵ (2022) зазначаються суттєві виклики для сфери освіти в умовах війни, зокрема: масштабні руйнування освітньої інфраструктури (пошкодження приміщень закладів освіти, навчальної матеріально-технічної бази, навчально-виробничих баз практики); загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу, обмеження доступу до базових потреб людини; вимушене масштабне переміщення учасників освітнього процесу в межах України та за кордон, що призвело до значних втрат контингенту здобувачів освіти, педагогічного й викладацького складу; загострення проблеми забезпечення доступу до освіти українським школярам та студентам, порушення безперервності освітнього процесу; втрата управлінського освітнього контролю на територіях, що потрапили під тимчасову окупацію або перебувають у зоні активних військових дій України. Крім того, за

¹⁵ Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>

результатами дослідження ЮНІСЕФ¹⁶ – світового лідера із захисту прав та інтересів дітей (який працює в понад 190 країнах і територіях світу) – російський напад на Україну створив безпосередню та зростаючу загрозу життю й добробуту 7,5 млн українських дітей; сотні дітей убито й поранено; щосекунди діти зазнають глибоких травм від насильства, що їх оточує; тисячі із них втрачають доступ до безпечної води, електрики через пошкодження інфраструктури.

Міністерство освіти і науки України¹⁷ в ініційованій «Хронології подій у сфері освіти та науки в умовах воєнного стану»¹⁸ зазначає про зародження освітнього фронту, де заклади освіти стали штабами допомоги населенню й військовим. Учасники освітнього процесу та науковці працювали як волонтери, збирали й передавали кошти ЗСУ, записували відеозвернення до міжнародних ЗМІ, у яких розповідали про реалії російської агресії. Студенти масово долучилися до розроблення сайтів, створення телеграм-каналів з інформування населення щодо перебігу військових дій та інших важливих питань. Студенти технічних ЗВО організувалися з метою кіберпідтримки країни.

У цей час здійснюється оцінювання освітніх потреб, а освітня галузь трансформувалася зорієнтувавшись на підтримку української школи. Було зроблено все можливе й неможливе щодо забезпечення безперервного доступу до навчання з урахуванням безпекової ситуації всім українським дітям, незалежно від їхнього місцеперебування. На початок 2023 року близько 86% шкіл в Україні «офіційно» відновили заняття (після короткострокового закриття з початку війни), але майже всюди в режимі онлайн/за допомогою дистанційних методів. Понад 91000 учнів з числа ВПО були зараховані до шкіл за місцем свого тимчасового проживання (особливо в Львівській області). Сучасна наукова спільнота та освітяни активно працюють над формуванням міжнародної коаліції для підтримки української освіти і науки, створюють

¹⁶ Війна в Україні становить безпосередню загрозу для дітей / ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/donate-now>

¹⁷ Міністерство освіти і науки України URL: <https://mon.gov.ua/ua>

¹⁸ Хронологія подій у сфері освіти та науки в умовах воєнного стану / Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/hronologiya-podij-u-sferi-osviti-ta-nauki-v-umovah-voennogo-stanu>.

передумови для її інтернаціоналізації, інтеграції в європейський і світовий освітні простори, забезпечують дотримання прав дітей на освіту за українськими освітніми програмами та підручниками. Розробляються заходи, що гальмують негативні процеси в галузі вітчизняної освіти й сприятимуть поступовій компенсації освітніх втрат.

Проблема компенсації освітніх втрат є ключовою в покритті першочергових потреб сфери освіти на період воєнного стану, що відповідають ключовим пріоритетам освітньої політики. Їх вчасна імплементація може мінімізувати освітні втрати та підвищити стійкість української освіти в умовах війни. Серед них:

- ✓ цифрові девайси для освіти – проект, спрямований на закупівлю ноутбуків і планшетів для здобувачів освіти та педагогів задля забезпечення постійного доступу до освіти учнів і надання можливості вчителям викладати з використанням дистанційних технологій;

- ✓ видання підручників і посібників для Нової української школи – проект, що забезпечить розгортання реформи НУШ на рівні базової середньої освіти, починаючи з 5-го класу;

- ✓ відкриття освітніх хабів за кордоном – проект, спрямований на забезпечення зв'язку українських біженців за кордоном із системою освіти України, надання їм можливості навчатися за державними стандартами, отримати навчальні консультації та психологічну підтримку;

- ✓ STEM-освіта, що є вкрай актуальною сьогодні та невід'ємною частиною реформи НУШ у контексті надання можливості кожному учневі, який переходить до 5-го класу, отримати доступ до сучасних засобів навчання;

- ✓ цифровий освітній паспорт, який полягає у фактичному створенні цифрової освітньої екосистеми з відстеженням освітньої траєкторії кожного учня для полегшення праці вчителя й цифровізації управлінських процесів в освіті;

- ✓ створення наздоганяючих освітніх (catch up) програм та інструментів – проект, спрямований на оцінювання освітніх втрат і розв'язання

цієї проблеми шляхом створення й запровадження програм та інструментів для наздоганяючого навчання;

✓ створення навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням – проєкт у сфері професійної (професійно-технічної) освіти, що має забезпечити масштабування вже існуючої успішної практики створення навчально-практичних центрів на базі закладів П(ПТ)О для інтенсивної підготовки робітничих кадрів відповідно до потреб економіки України;

✓ профорієнтація та побудова кар'єри «Обери професію своєї мрії» – актуальне завдання з огляду на потребу в створенні умов для свідомого вибору професії молодими українцями;

✓ підтримка психологічного здоров'я учнів, студентів та педагогів (упровадження програм надання психологічної реабілітації, адаптації й підтримки; залучення та підготовка психологів; інформаційна підтримка тощо)¹⁹.

Проблему компенсації освітніх втрат пов'язують також із забезпеченням високої якості освіти на всіх рівнях – від дошкільної до вищої та освіти дорослих і вважають напрямом національної довгострокової політики з подолання освітніх втрат для дітей різного віку, що потребує формування конкретних рішень та фінансування.

Поняття «компенсація освітніх втрат» актуалізувалося в умовах широкомасштабної військової агресії росії. Під час цієї агресії в українській науковій літературі, публіцистичних джерелах з'явилася ціла низка термінологізованих понять, як-от «освітні втрати», «втрати в навчанні», «освітні розриви», «прогалини в навчанні» тощо. Їх уживання часто було несистемним, нетермінологічним, що, безперечно, не сприяло належному комунікуванню дійсно складної проблеми задля пошуку шляхів її ефективного розв'язання.

¹⁹ Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>

Розглянемо тлумачення, пояснення і логічне визначення означених термінологізованих понять, що містить у собі найістотніші ознаки. Насамперед, у праці Г. Бичко, В. Терещенко «Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання» (2023)²⁰ зазначається, що «говорячи про освітні втрати, більшість дослідників зосереджують свою увагу на втратах у навчанні (learning losses), що пов'язані з когнітивними навичками учнів, прогалинами в знаннях, недосягненням учнівством очікуваних результатів навчання, що визначені освітніми програмами тощо. Зосередження саме на навчальному компоненті освіти зрозуміле, адже, по-перше, цей аспект підлягає об'єктивному вимірюванню, а по-друге, навчальні втрати можуть мати найбільш відчутні наслідки як на рівні індивіда, так і на рівні суспільства. Водночас, з огляду на те, що освіту в Україні розуміють як єдність навчання, виховання, розвитку й соціалізації особистості, втрати в освіті не варто ототожнювати лише з навчальними втратами. У широкому сенсі освітні втрати означають втрату можливостей для всебічного розвитку учнів – інтелектуального, соціального, емоційного, психологічного тощо. Відповідно видається доцільним у межах родового поняття «освітні втрати» умовно виділити три взаємопов'язані компоненти: навчальні втрати (у розумінні втрати знань, умінь, навичок, ставлень тощо), виховні втрати та зниження темпу розвитку особистості» [с. 7]. Ми погоджуємося з думкою авторів, що «освітні втрати» – це втрата можливостей для всебічного розвитку учнів, що не має зводитися до визначення навчальних втрат, які пов'язані з втратою знань і навичок або відхиленням в академічному прогресі учня, що найчастіше пов'язано з перервою у формальній освіті, пропусками занять тощо.

Зауважимо, що через наслідки епідемії COVID-19 стратегії надолуження освітніх втрат потрапили до центру уваги ЮНЕСКО. У документі «Рамкові програми для відновлення шкіл», який підготували ЮНЕСКО, ЮНІСЕФ, Світовий банк і Всесвітня продовольча програма наведено варіанти того, як

²⁰ Г. Бичко, В. Терещенко «Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання» (2023)
URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/Navchalni-vtraty-doslidzhennya.pdf>

можна ефективно надолужувати прогалини й запроваджувати необхідні цільові заходи, щоб допомогти учням надолужити втрачене. До таких цільових заходів віднесено: збільшення часу навчання; прискорена освіта; програми прискореного навчання; корекційні програми; адаптивне навчання; короткострокові програми надолуження освітніх втрат²¹.

Аналізуючи напрацювання зарубіжних науковців зазначимо про наявність цілого спектру термінологізованих одиниць, що використовуються в англomовній літературі (табл 1).

Таблиця 1

Термінологізація наукових понять

Поняття	Термінологізація
Achievement gaps	незавершене навчання
Unfinished learning, Gap in performance Performance gap	недоотримані знання
Learning loss (Learning losses)	освітні втрати(втрати в освіті)
Schooling lost (Lost learning)	прогалини в навчанні (навчальні прогалини)
Instructional loss (Lost instructional time)	розриви в результатах навчання (розриви в навчальних досягненнях)
Lost of learning	навчальні втрати

Наприклад, поняття «навчальні втрати» (Lost of learning) визначено як різницю між тим, чого навчився учень, тобто досягнутим ним академічним прогресом, і тим, чого учень мав би навчитися на певному етапі свого навчання, наприклад, у певному віці, на рівні певного класу тощо. Із цього визначення очевидним є те, що дослідники розуміють навчальні втрати і як втрати внаслідок забування того, що було досягнуто в навчанні на певному етапі здобуття освіти, і як втрати внаслідок недоотримання того, що мало б бути потенційно досягнутим у навчанні.

Поняття «*прогалини/розриви в навчанні*» використовується для характеристики відмінності між фактичними результатами, академічним

²¹ Стратегії надолуження освітніх втрат: які існують і які підтримують вчителі. URL: <https://osvitanova.com.ua/posts/5627-stratehii-nadoluzhennia-osvitnikh-vtrat-i-aki-isnuiut-i-iaki-pidtrymuiut-vchyteli>

прогресом учня та очікуваними результатами, які встановлюють стандарти чи передбачені середньостатистичними даними.

Термін *«незавершене навчання/недоотримані знання»* – це відхилення від очікуваного результату в навчанні, але, на відміну від усіх інших згадуваних вище термінів, він у своїй семантиці не містить ознак безповоротності.

Перед українською освітою постала серйозна проблема – це вимірювання та компенсація освітніх втрат, які мають майже всі українські діти шкільного віку, де б вони не знаходилися. Через тривалі перебої й відсутність електропостачання та інтернет-зв'язку, перебування в укриттях, освітні втрати мають ті, хто зараз перебуває на контрольованій Україною території. Незважаючи на самовіддані зусилля вчителів і проведення уроків прямо на вулиці, у пунктах Незламності, в укриттях, та допомогу батьків своїм дітям, варто чесно зазначити, що українські діти мають дуже серйозні освітні втрати. Не мають доступу до української освіти, а відповідно мають суттєві освітні втрати ті діти, які перебувають на тимчасово окупованих територіях. Діти, які перебувають за кордоном, змушені навчатися в двох школах, але більшість обирає навчання в школі країни перебування й переходить на сімейне навчання, за якість якого відповідають лише батьки. Крім того, свою роль відіграє й подвійне навантаження, яке мають діти, що навчаються за кордоном. А частина дітей, що перебувають за кордоном, навчаються на екстернатній, або сімейній формі, що також впливає на якість освіти²².

Педагоги, освітні управлінці й експерти розуміють, що освітні втрати необхідно компенсувати, і починати це робити зараз, не чекаючи завершення війни. Боротьба на освітньому фронті – це боротьба за майбутнє України. Важливо пам'ятати, що надолуження освітніх втрат в Україні не є миттєвим процесом, а вимагає довгострокової роботи та взаємодії між державними установами, освітніми установами та суспільством.

²² Вимірювання та компенсація освітніх втрат українських дітей. URL: <https://osvita.ua/school/88257/>

Світовий банк у своєму галузевому огляді «Освіта: наслідки війни в Україні»²³ зазначає, що під час воєнних дій необхідно зосередитися на оцінюванні втрат, підтримці та репетиторстві, щоб забезпечити досягнення принаймні мінімального рівня знань учнів. А на етапі відновлення – приділяти пріоритетну увагу поверненню до навчання, щоб подолати прогалини в навчанні, а частині здобувачів освіти може знадобитися адресне навчання. Адже економічне зростання України в середньостроковій перспективі вимагатиме значних інвестицій у людський капітал, а безпосереднім пріоритетом має стати відновлення системи надання високоякісної освіти.

2.2 Індивідуалізація навчання як дидактичний механізм подолання освітніх втрат у профільній старшій школі

Як ми вже зазначали, Світовий банк у своєму галузевому огляді розкриваючи можливі шляхи подолання освітніх втрат констатує, що їм доводиться відмовлятися від масштабних інвестицій у фізичну інфраструктуру України на користь прямої підтримки процесу викладання та навчання. І радять освітянам зараз зосередитися на оцінюванні втрат, педагогічній підтримці та організації репетиторства, щоб забезпечити мінімальний рівень знань українського учнівства.

Отже, перед українською освітою постала проблема щодо вимірювання та компенсації освітніх втрат. Слід зазначити, що освітні втрати мають майже всі українські діти шкільного віку, де б вони не знаходилися, або в Україні, або за її межами. Надолуження освітніх втрат в Україні не є миттєвим процесом, а вимагає довгострокової роботи та взаємодії між державними установами, освітніми установами та суспільством. Зараз педагогічна спільнота розробляє стратегічні документи, які б визначали способи вимірювання та компенсації

²³ Освіта: наслідки війни в Україні. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099631507072239980/pdf/IDU04805ab35047b2049990a0e101c605921c504.pdf>

освітніх втрат. За результатами аналізу пропозицій щодо вимірювання та компенсації освітніх втрат можна виокремити певні напрями розв'язання цієї проблеми.

По-перше, для того щоб компенсувати освітні втрати, необхідно визначити рівень опорних знань у школярів. На жаль, поки в нашій країні процедури освітніх вимірювань не розроблені. Лише розроблені діагностичні тести з математики й української мови для учнів 5, 7 та 9 класів, які розміщені на вебсайті Всеукраїнської школи онлайн. Щоб з'ясувати рівень засвоєння опорних знань з інших предметів та по класах – варто педагогам напрацювати відповідні завдання на основі карти опорних знань предмета. Педагоги також можуть об'єднати свої зусилля.

По-друге, комунікація з батьками щодо вимірювання та компенсації освітніх втрат. Під час роботи над стратегією закладу освіти щодо компенсації освітніх втрат та під час проведення такого навчання варто співпрацювати з батьками, щоб зрозуміти їхню позицію та організувати якісний освітній процес.

По-третє, психологічна допомога під час компенсаційного навчання. Під час компенсаційного навчання вчителям варто використовувати різні техніки та прийоми для покращення психологічного стану дітей. Можливо долучити до такого навчання психолога для консультування батьків і вчителів, проведення психологічної профілактики та корекційної роботи.

По-четверте, недержавні проєкти щодо компенсації освітніх втрат. Найвідоміший проєкт «Освітній суп» – це безоплатні онлайн-заняття (академічний тьюторинг у малих групах) з урахуванням шкільної програми для учнів та учениць 5-10 класів.

По-п'яте, моніторинг та корегування компенсаційного навчання²⁴. Необхідно розвивати систему моніторингу освітніх здобутків, навичок і втрат за допомогою національних стандартизованих тестувань на різних рівнях загальної середньої освіти. Варто проводити моніторинги, які б фіксували, скільки часу було втрачено, як учасники освітнього процесу оцінюють освітні

²⁴ Вимірювання та компенсація освітніх втрат українських дітей. URL: <https://osvita.ua/school/88257/>

втрати. Також важливо далі брати участь у дослідженні PISA та інших міжнародних моніторингових дослідженнях освітніх досягнень (TIMMS, PIRLS та інших). Необхідно розробити національну систему моніторингу для всіх ланок загальної середньої освіти і продовжувати моніторинг якості дистанційного навчання.

Вивчення зарубіжного досвіду свідчить про вдалий підхід до подолання освітніх втрат, спричинених пандемією COVID-19, у Великій Британії. Йдеться про британську програму Catch-up (надолуження освітніх втрат), яка пропонує репетиторство. Школа має штат з репетиторства, який проводить додаткове навчання в мінігрупах. Тобто надолуження освітніх втрат передбачає подовжений навчальний день, де репетитори проводять індивідуальні консультації після уроків. До репетиторів відправляють тих дітей, які мають проблеми після карантину. Учні, які потребують цього, визначаються саме вчителями за результатами оцінювання їхніх навчальних досягнень²⁵. Якість навчання за програмою Catch-up має високі показники, що обумовлено навчанням у малих групах, де учні більш активні, а репетитор має можливість використовувати індивідуальні диференційовані навчальні завдання, які відповідають їхнім освітнім потребам²⁶. Такий підхід допомагає учням подолати бар'єри в навчанні, у стислі терміни опанувати програму та подолати освітні втрати.

Підхід диференціації змісту навчання в старшій школі є важливою складовою процесу подолання освітніх втрат. Цей підхід ґрунтується на визнанні того, що учні мають різний рівень здібностей, інтересів, темпів навчання та стилів сприйняття інформації. Отже, для подолання освітніх втрат та досягнення найкращих результатів, важливо адаптувати навчальний зміст до індивідуальних особливостей кожного учня. Диференціація змісту навчання включає: по-перше, контент – подання матеріалу різними способами,

²⁵ Розвантажувальний рік чи додаткові заняття: чого потребують українські учні? URL: <https://osvitoria.media/experience/rosvantazhuvalnyj-rik-chy-dodatkovy-zanyattya-chogo-potrebuyut-ukrayinski-uchni/>

²⁶ Навчання в малих групах для подолання освітніх втрат: що говорять дослідники (2023) URL: <https://nus.org.ua/news/navchannya-v-malyh-grupah-dlya-podolannya-osvitnih-vtrat-shho-govoryat-doslidnyky/>

включаючи додаткові завдання для більш обдарованих учнів, або спрощений матеріал для тих, хто потребує додаткової підтримки, а також використання різних інформаційних джерел (відео, аудіозапис, інтерактивні завдання); по-друге, використання різних методів навчання (індивідуальна робота, групові проєкти, дискусії, практичні справи); по-третє, застосування різних критеріїв оцінювання (оцінювання не лише знань, але й навичок, творчого мислення та інших аспектів).

Задля подолання освітніх втрат у профільній старшій школі необхідно започатковувати цілеспрямовану педагогічну підтримку – як комплекс заходів, спрямованих на надання допомоги учням у подоланні труднощів, орієнтуючись на реальні й потенційні можливості та їх здібності, розвиваючи потребу в успішності самостійних дій для досягнення навчальних цілей і гармонійного розвитку особистості. Здійснення педагогічної підтримки як системи педагогічної діяльності в закладі освіти потребує комплексного підходу, що включає: проведення констатувального аналізу навчальних досягнень та освітніх потреб учнів; створення робочої команди (включає вчителів, психологів, соціальних працівників тощо) педагогічної підтримки; організація індивідуально-диференційованого навчання; запровадження тьюторських сесій, консультацій та тренінги для учнів; налагодження взаємодії з батьками або опікунами учнів, залучення їх до такої підтримки та спільної роботи; системний моніторинг результатів, за необхідності адекватне коригування дій. Під час педагогічної підтримки необхідно забезпечити співпрацю, комунікацію та взаємодію між усіма членами команди педагогічної підтримки, що включає обмін досвідом, аналіз результатів роботи та визначення недоліків, оцінювання ефективності цього процесу на основі об'єктивних (підвищення успішності учнів) показників. Подолання освітніх втрат у профільній старшій школі засобами педагогічної підтримки передбачає різні форми її застосування, зокрема: тьюторство та наставництво (надання підтримки від педагогів-наставників або допомоги старших учнів); надання порад та консультацій з питань навчання та вирішення проблем (консультативна робота); менторство

(налагодження довгострокового партнерства між учителем та учнем задля підтримки його особистісного зростання).

Подоланню освітніх втрат у профільній старшій школі сприятиме індивідуалізація навчання – як система засобів, що передбачає індивідуально орієнтовану допомогу учням в усвідомленні власних потреб, інтересів, цілей навчання та створення умов для вільної реалізації наданих природою здібностей і можливостей. Індивідуалізація навчання як шлях подолання освітніх втрат у профільній старшій школі сприяє більш повному, ефективному, глибокому й усвідомленому ставленню до процесу навчання, допомагаючи учням стати активними, самостійними, здатними до співпраці. Індивідуальний підхід сприяє зростанню зацікавленості навчальними предметами, оскільки матеріал може бути презентований у формі, яка відповідає їхнім інтересам і потребам. Це підвищує пізнавальну активність та сприяє позитивному ставленню до навчання. Індивідуалізація навчання спонукає учнів більше взяти на себе відповідальність за своє власне навчання, вибір завдань і розподіл часу. Разом із тим, слід підкреслити, що індивідуалізація не означає повну ізоляцію кожного учня. Вона може стимулювати співпрацю й обмін знаннями між учнями, що сприяє розвитку соціальних навичок. Крім того, індивідуалізація сприяє розвитку позитивної самооцінки та віри у власні здібності. Позитивне визнання досягнень і успіхів допомагає учням відчувати власну важливість та цінність. Коли завдання та матеріали добираються індивідуально під рівень та інтереси учня, це допомагає йому відчувати, що він здатен упоратися зі складнішими завданнями. Це може підвищити самооцінку й віру у власні здібності.

Індивідуалізація дає можливість учням бачити свій власний прогрес та вдосконалення порівняно зі своїми попередніми досягненнями, може спонукати появу відчуття досягнень і покращення самооцінки. Ці чинники разом впливають на створення позитивного внутрішнього ставлення учнів до себе, їхніх здібностей і навчання загалом. Такий підхід сприяє більш успішному та

задовільному навчанню, а також підготовці учнів до подальших викликів у житті.

Як засіб компенсації освітніх втрат індивідуалізація навчання забезпечує флексибільність. Флексибільність у контексті навчання означає адаптацію підходів, методів, завдань та ресурсів відповідно до потреб подолання освітніх втрат кожного учня. Флексибільний підхід передбачає, що вчителі мають використовувати різноманітні ресурси та технології, зокрема, інтерактивні платформи, відеоуроки, віртуальні лабораторії та інші інструменти, які можуть зробити навчання більш цікавим і зрозумілим.

Якщо розкривати можливі форми організації індивідуального навчання, то вони можуть бути й колективними, зокрема, організація колективної діяльності з різного рівня ролями учнів. Організації такої колективної діяльності з різного рівня ролями учнів передбачає: формування групи з різними рівнями здібностей (це можуть бути групи, які складаються з учнів з високим, середнім та низьким рівнем навчальних досягнень); призначення ролей (одна група може бути відповідальною за дослідження, інша – за аналіз, третя – за презентацію тощо); розподіл завдань (у межах кожної групи учні також можуть отримати індивідуальні завдання відповідно до їхніх можливостей); співпраця та взаємодія (необхідно організувати співпрацю та обмін інформацією між групами, учні мають об'єднати свої знання та навички для досягнення спільних цілей); моніторинг та підтримка (усі групи повинні мати можливість отримати підтримку); презентація результатів (презентація результатів роботи кожної групи перед усім класом, що дасть можливість учням продемонструвати свої досягнення та навички); рефлексія (проведення рефлексійних обговорень, де учні зможуть поділитися своїми спостереженнями та враженнями від спільної роботи).

Індивідуалізація дає можливість розвитку репетиторства. Слід визначити основні переваги репетиторства, які можуть сприяти успішному подоланню освітніх втрат у профільній старшій школі.

По-перше, репетитор працює з учнем один на один, що дає змогу адаптувати методику навчання до конкретних освітніх потреб учня, темпу його навчання, встановити гнучкий графік занять, урахувавши різні обставини. Крім того, увага учня не розсіюється на інших однокласників, тобто він більш уважно слідує за поясненнями репетитора.

По-друге, репетитор може більш доступно пояснити складні та заплутані теми, використовуючи різні методики, приклади та аналогії. Він може зосередитися на тих аспектах матеріалу, які викликають найбільші труднощі в учня. Разом із тим, використовуються додаткові вправи та завдання для поглибленого вивчення матеріалу та тренування навичок. Це сприяє кращому засвоєнню та запам'ятовуванню інформації.

По-третє, репетитор може мотивувати учня, підтримувати його віру у власні можливості та допомагати подолати труднощі. Це сприяє підвищенню якості навчання та розвитку впевненості в собі.

Репетиторство може бути дуже ефективним інструментом для компенсації освітніх втрат, досягнення навчальних цілей і підвищення рівня знань учня. Репетитор може слугувати не лише вчителем, але й наставником, який сприяє розвитку загальних навичок, включаючи організацію часу, самодисципліну та навички самостійного навчання.

Для подолання освітніх втрат у профільній старшій школі можуть використовуватися технології дистанційного навчання, які також уможливають індивідуалізацію навчання. Дистанційне навчання надає можливість опанування більш широкого спектру навчальних предметів і додаткових курсів з них. А також спонукає старшокласників до більш самостійного та глибокого вивчення матеріалу. Крім того, доцільно зазначити про мобільність такого навчання та розширені можливості, зокрема, доступність до проектів в інших регіонах.

Отже, подолання освітніх втрат засобами індивідуалізації навчання в профільній старшій школі має широкий спектр реалізації, що спрямовано на забезпечення його ефективності, адаптованості до конкретних освітніх потреб

кожного учня. Реалізація цього процесу потребує проведення освітніх вимірювань, упровадження різноманітних форм і методів навчання; заохочення учнів до самостійної роботи та власної самоосвіти, формування підтримуючого середовища; регулярний моніторинг навчальних досягнень учнів, системне коригування індивідуальних планів навчання за необхідності, співпраця з батьками.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

1. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>
2. Алексеева С. Людиноцентризм як освітня домінанта індивідуалізації сучасного навчання. Scientific Collection «InterConf», (109): with the Proceedings of the 2 nd International Scientific and Practical Conference «Concepts for the Development of Society’s Scientific Potential» (May 19-20, 2022). Prague, Czech Republic: Author-publishers miscellaneous, 2022. P. 127-134 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730530>
3. Технологія змішаного навчання в системі відкритої післядипломної освіти: підручник /за заг. ред. В. Олійника; ДВНЗ «Ун-т менедж. освіти». Київ, 2019. 196 с.
4. Малихін О., Арістова Н., Шелестова Л., Барановська О., Кизенко В., Кравчук О., Трубачева С. & Чорноус О. Реалізація технологій профільного навчання у закладах загальної середньої освіти: методичний посібник. Київ: КОНВІ ПРИНТ, 2021. 197 с. URL: <https://undip.org.ua/library/realizatsiia-tekhnolohiy-profilnoho-navchannia-v-zakladakh-zahalnoi-serednoi-osvity-metodychnyy-posibnyk/>
5. Алексеева С. Професійний вектор індивідуалізації навчання в профільній старшій школі. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ; Тарту, 07 лютого 2022 р. Київ; Тарту: ГО «ВАДНД», 2022. С 212 – 217 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729934>
6. Малихін О., Арістова Н., Рогова В. Застосування онлайн-дошки Міро в закладах загальної середньої освіти в умовах змішаного навчання. Український педагогічний журнал. 2023. № 1. С. 52–58. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2023-1-52-58>
7. Алексеева С. Технологія формування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної школи. Перспективи та інновації науки (Серія

Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»): електронний журнал. N 5(5) 2021. С. 58 – 68 [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5\(5\)-58-68](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5(5)-58-68) URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729321>

8. Алексеева С.В. Індивідуальна освітня траєкторія учня профільної старшої школи художньо-естетичного напрямку навчання. Наукові записки. Випуск 195. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. Винниченка, 2021. С.10-14 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731159>

9. Алексеева С.В. Дидактичні ідеї підручникотворення в умовах інформатизації освіти. Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць. 2021. Вип. 27. С.6–14. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2021-27-6-14> URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729510>

10. Алексеева С. Дидактика в умовах інформатизації освіти. Академічні студії. Серія «Педагогіка». Луцьк: Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021. № 4. Ч. 1. С.25-30. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730414>

11. Малихін О., Арістова Н., Рогова В. Мінімізація освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану: змішане навчання. Український педагогічний журнал. 2022. № 3. С. 68–75. DOI: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-68-76> URL: <http://lib.iitta.gov.ua/732123/>

12. Арістова Н. О., Гусак Ю. А. Реалізація положень аксіологічного підходу до формування освітньої автономності учнів старшої школи. Світ дидактики: дидактика в сучасному світі : зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22–23 листопада 2022 р. / за наук. ред. д. пед. н., проф., дійсного члена (академіка) НАПН України О. Топузова; д. пед. н., проф. О. Малихіна. Київ : «Видавництво Людмила», 2023. С. 3–5. URL: <https://undip.org.ua/library/svit-dydaktyky-dydaktyka-v-suchasnomu-sviti-zbirnyk-materialiv/>

13. Арістова Н., Малихін О. Досвід подолання негативного впливу пандемії Covid-19 на систему освіти: країни Бенілюксу. Перспективи та інновації науки. 2021. Вип. 5 (5). С. 78–87.

14. Коротун О. Методологічні засади змішаного навчання в умовах вищої освіти. Інформаційні технології в освіті. 2016. № 3 (28). С. 117–129.

15. Теорія та практика змішаного навчання : монографія / за ред. В. Кухаренка. Харків : Міськдрук, 2016. 284 с.

16. Освіта України в умовах воєнного стану: інформаційно-аналітичний збірник. Київ, 2022. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/serpneva-konferencia/2022/Mizhn.serpn.ped.nauk-prakt.konferentsiya/Inform-analityc.zbirn-Osvita.Ukrayiny.v.umovakh.voyennoho.stanu.22.08.2022.pdf>

17. Алексеева С. Нетрадиційне навчання нового покоління дітей (покоління діджиталізації). Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта - 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації: матеріали V Міжнародної наук.- практи. конференції (Київ, 27– 28 травня 2021 р.). Тернопіль

: Крок, 2021. С.196-199. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-9-6-2021-322> URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/727591>

18. Алексеева С. Індивідуалізація навчання: принципи побудови, методи і форми реалізації. Scientific practice: modern and classical research methods: Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ» with Proceedings of the I International Scientific and Practical Conference (Vol. 2), Boston, February 26, 2021. Boston-Vinnitsia: Primedia eLaunch & European Scientific Platform, 2021 pp.142-145. <https://doi.org/10.36074/logos-26.02.2021.v2.41>, URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/727975>

19. Алексеева С. Індивідуалізація навчання у закладах загальної освіти як педагогічна проблема. Scientific Collection «InterConf», (42): with the Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference «Theory and Practice of Science: Key Aspects» (February 19-20, 2021). Rome, Italy: Dana, 2021. Pp. 290-296. <https://doi.org/10.51582/interconf.19-20.02.2021.026> URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/724261>

20. Алексеева С. Індивідуалізація навчання: суть, шляхи реалізації. International scientific and practical conference «Pedagogy and Psychology in the Modern World: the art of teaching and learning» : conference proceedings, February 26–27, 2021. Vol. 1. Riga, Latvia: «Baltija Publishing». pp.136-139. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-041-4-34> URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/728627>

21. Топузов, О. (2016) Компетентнісний підхід – стрижень наукових інновацій у навчанні. Освіта України, 32.

22. Топузов, О. (2015) Забезпечення якості загальної середньої освіти: на шляху до європейських стандартів. Український педагогічний журнал, 1, 16 – 27.

23. Топузов О. Проблемна ситуація в теорії проблемного навчання. Шлях освіти. 2007. № 1. С. 12-16.

24. Топузов О. Реалізація проблемного підходу на уроках. Рідна школа. 2005. № 12. С. 28-30.

25. Топузов, О. М. (2021). Проєкт нового порядку конкурсного відбору підручників: Доповідь на слуханнях у Комітеті Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій на тему: «Якість підручників та навчальних посібників для Нової української школи» 26 травня 2021 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 3(1). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-16-3>

26. Топузов, О. М. (Ред.). (2021). Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи: аналітико-методичні матеріали. Київ: Педагогічна думка. <https://lib.iitta.gov.ua/726079/>. doi: <http://doi.org/10.32405/978-966-644-596-7-2021-192>.

27. Топузов О. (2021) До питання соціального співробітництва в системі загальної середньої освіти. Редакційна колегія. С. 4 -7.

28. Алексеева С., Арістова Н., Малихін О., Попов Р. Дидактичні форми організації освітнього процесу сучасного закладу освіти. Актуальні питання у

сучасній науці. 2022. Вип. 1 (1), 339–347. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1\(1\)-339-347](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1(1)-339-347)

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/2138>

29. Попов Р. А. Пізнавальна самостійність особистості як передумова розвитку автономності студента в освітній діяльності / Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. Запоріжжя : КПУ, 2017. Вип. 53 (106). С. 219-229

30. Арістова Н. О. Креативні технології як педагогічна проблема формування мотивації навчання. Соціалізація особистості. 2006. Т. 27. С. 215–222.

31. Арістова Н. О. Проблема поняття «мотивація учіння» в науковій літературі. Теоретичні питання культури, освіти та виховання. 2002. Вип. 22. С. 97–100.

32. Арістова Н. О. Сучасні підходи до розуміння змісту, сутності і структури поняття «мотивація» в науковій літературі. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Серія «Педагогічні науки». 2017. Вип. 79 (2). С. 9–13.

33. Арістова Н. О. Трикутник партнерства «учителі – учні – батьки»: долаємо стрес разом (за результатами українсько-латвійського проєкта «мережева система підтримки для педагогів, спрямована на зниження рівня тривожності в дітей у регіонах, що постраждали від війни»). Світ дидактики: дидактика в сучасному світі : зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22-23 листопада 2022 р. Київ: «Видавництво Людмила», 2023. С. 50–52. URL: <https://undip.org.ua/library/svit-dydaktyky-dydaktyka-v-suchasnomu-sviti-zbirnyk-materialiv/>

34. Попов Р. Реалізація положень синергетичного та компетентнісного підходу в контексті дослідження розвитку автономності студентів. Молодий вчений. Херсон: ТОВ «Видавничий дім «Гельветика», 2017. Вип. 8 (48). С. 275–280.

35. Попов Р. А. Розвиток автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності: дидактичні закономірності / Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський: Медобори-2006, 2018. С. 192-203.

36. Попов Р. А. Сукупність організаційно-дидактичних умов реалізації моделі системи розвитку автономності студентів / Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. 2019. № 1 (17).

37. Попов Р. А. Комплексне застосування інноваційних і традиційних технологій навчання в освітній діяльності у вищій школі / Інноваційна педагогіка. 2019. Вип. 10. Т. 3. С. 170–174.

38. Попов Р. А. Концептуальні положення розвитку автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності у вищій школі. Науковий часопис НПУ імені Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 61 : Київ : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. С. 247–252.

РОЗДІЛ 3

ІНДИВІДУАЛЬНА ОСВІТНЯ ТРАЄКТОРІЯ В ПРОФІЛЬНІЙ СТАРШІЙ ШКОЛІ

3.1 Індивідуальна освітня траєкторія учнів профільної старшої школи в умовах змішаного навчання

Глобальні зміни в українській освіті мають «дитиноцентровану» спрямованість, а сучасний освітній процес орієнтований на збільшення ступенів свободи тих, хто навчається, забезпеченню комфортності, можливостей індивідуалізації освітніх програм, упровадженню індивідуальних освітніх траєкторій. Проблема індивідуалізації навчання стає не тільки однією з важливих, але й по-справжньому доленосною, бо створює умови для гармонійного розвитку особистості, яка б відповідала всім вимогам нашого сьогодення й була здатна до самовдосконалення, самоосвіти та самореалізації.

Індивідуалізація освітнього процесу законодавчо закріплена в системі загальної освіти. Так, у Законі України «Про повну загальну середню освіту» (2020) зазначено про необхідність забезпечення індивідуальної освітньої траєкторії учня, що формується шляхом визначення власних освітніх цілей, а також вибору суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними: форм здобуття загальної середньої освіти; навчальних планів і програм; навчальних предметів (інтегрованих курсів), інших освітніх компонентів, у тому числі вибіркових, і рівнів їх складності; форм організації освітнього процесу, методів, засобів навчання; темпів засвоєння освітньої програми та/або послідовності вивчення окремих навчальних предметів (інтегрованих курсів). Зокрема, у статті 14 цього Закону визначено, що індивідуальна освітня траєкторія учня реалізується з урахуванням необхідних для цього ресурсів, наявних у закладу (закладів) освіти та інших суб'єктів освітньої діяльності, зокрема тих, що забезпечують здобуття освіти за мережевою формою здобуття освіти. Цей процес здійснюється на підставі індивідуальної програми розвитку,

індивідуального навчального плану, що розробляється педагогічними працівниками у взаємодії з учнем та його батьками, схвалюється педагогічною радою закладу освіти, затверджується його керівником та підписується батьками²⁷.

Індивідуальна освітня траєкторія – це унікальний навчальний шлях кожного учня, який ураховує його індивідуальні потреби, здібності, інтереси та особливості. Загалом, поняття «освітня траєкторія» відображає ідею, де навчання визначається не як стандартний, уніфікований процес, а індивідуальний шлях, який відповідає потребам і рівню розвитку кожного окремого учня.

Побудова індивідуальної освітньої траєкторії в профільній старшій школі особливо важлива оскільки дає можливість розкрити учням свій потенціал і знайти оптимальний професійний шлях, який ураховує їхні здібності та інтереси. Індивідуальна освітня траєкторія допомагає учням отримати необхідні знання й навички та зробити осмислений вибір професії, підготуватися до обраної професійної діяльності.

Індивідуальна освітня траєкторія напряму пов'язана з професійною орієнтацією. Певні здібності, інтереси та конкретні знання з навчальних предметів впливають на вибір майбутньої професії. За такого підходу, індивідуальна освітня траєкторія включає в себе підготовку до майбутньої професії, що й відбувається в межах професійної орієнтації. Дуальність професійної орієнтації та освітньої траєкторії працюють на реалізацію завдань гармонійного розвитку особистості старшокласників та їх успішну професійну самореалізацію.

Проблема індивідуалізації та побудови індивідуальної освітньої траєкторії активно досліджується в сучасній психології та педагогіці. Найбільш відомі праці – це праці американського філософа та педагога Джона Дьюї, який пропагував ідеї активного навчання, дотримання індивідуальних освітніх

²⁷ Закону України «Про повну загальну середню освіту» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

потреб і відмову від жорстких стандартів. Швейцарський психолог і педагог Жан Піаже розробив теорію пізнавального розвитку дитини, де акцентував увагу на індивідуальному підході до навчання. Зазначимо й про внесок українського педагога, дослідника і практика Сергія Капіцу, який є засновником індивідуального підходу в навчанні, автором методу проєктів. Французький психолог Альфред Бінет запропонував шкалу інтелектуального розвитку, яку використовують для визначення індивідуальних здібностей дітей. Американський педагог Бенджамін Блум створив таксономію цілей навчання, де розділив навчання на різні рівні складності, що допомагає індивідуалізувати навчання. Психолог Говард Гарднер, який відомий своєю теорією множинних інтелектів, наголошував на різноманітності здібностей та індивідуальних потенціалів.

У контексті ідей Нової української школи заявлено, що необхідні умови максимального забезпечення прав дитини, з реалізацією дитиноцентризму та гармонійного її розвитку. Розкриття природних здібностей, готовність до отримання професії та конкуренції на ринку праці – це основні завдання сучасної профільної старшої школи. Важливим в освітньому процесі є створення умов для розвитку гармонійної особистості з урахуванням її унікальності, а не орієнтація на забезпечення однакового мінімуму знань учнів. Основним інструментом розв'язання поставлених завдань – є індивідуальна освітня траєкторія.

У Законі «Про освіту» зазначено: «Індивідуальна освітня траєкторія — персональний шлях реалізації особистісного потенціалу здобувача освіти, що формується з урахуванням його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, можливостей і досвіду, ґрунтується на виборі здобувачем освіти видів, форм і темпу здобуття освіти, суб'єктів освітньої діяльності та запропонованих ними освітніх програм, навчальних дисциплін і рівня їх складності, методів і засобів навчання». Відповідно до законодавчих документів, для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів розробляється індивідуальний навчальний план та, за потреби, індивідуальна програма розвитку (для учнів з

особливими освітніми потребами). Окремий документ, де визначається індивідуальна освітня траєкторія, не розробляється. Для індивідуальної роботи з учнями, які навчаються очно, але не відвідують заклад освіти через воєнні дії чи потребують індивідуального підходу, індивідуальний план може розроблятися педагогами, якщо вони вбачають у цьому потребу. Утім в умовах війни індивідуальна освітня траєкторія набула також нового значення – дедалі частіше школи, особливо в регіонах, що постраждали від військових дій і звідки вимушено виїхала велика кількість дітей, застосовують індивідуальні освітні траєкторії для організації навчання учнів, які тимчасово проживають в іншій місцевості або за кордоном. Це дає змогу школам забезпечити достатню гнучкість освітнього процесу.

Основою побудови індивідуальної освітньої траєкторії є освітній маршрут, який сформований під конкретного старшокласника, за урахування його індивідуальних особливостей, потреб і забезпечення різнобічної готовності молодшої людини до вибору професії. Освітній маршрут старшокласника – це шлях, який обирається для досягнення успіху в навчанні й особистому розвитку. Освітній маршрут уможлиблює реалізацію диференційованої освітньої програми, яка цілеспрямовано проєктується і забезпечує старшокласнику позиції вибору за умови надання вчителем педагогічної підтримки щодо його самовизначення й самореалізації. Загальна структура освітнього маршруту старшокласника орієнтована на професійну просвіту та визначення здібностей і професійних намірів учнів. Важливо, щоб учні в освітньому маршруті свідомо обирали майбутні професійні шляхи задля розуміння своїх перспектив на ринку праці. Під час побудови освітнього маршруту необхідно «не сидіти в одному класі», а обирати можливості залучення до позашкільних груп або курсів з обраної галузі інтересів.

Побудова освітнього маршруту, має включати наступні складові:

✓ *послідовність і розвиток* – відображає послідовність освітніх етапів, які учень проходить від початку до кінця свого навчання;

✓ *індивідуалізація* – оскільки кожен учень має унікальні здібності, інтереси та потреби, необхідний вибір спеціалізованих предметів, курсів або програм, які відповідають їхнім інтересам;

✓ *особистісний розвиток* – ураховує розвиток особистості учня як громадянина, лідера та члена суспільства, включає розвиток міжособистісних навичок, критичного мислення, творчості та інше;

✓ *адаптація* – забезпечення можливості змінювати напрям навчання відповідно до зміни цілей і потреб;

✓ *самостійність та вибір* – можливість розвивати самостійність та відповідальність за своє навчання.

З позиції сучасної дидактики два основні способи організації навчання за індивідуальною траєкторією.

Перший спосіб – диференціація навчання, відповідно до якої до кожного учня пропонують підходити індивідуально, диференціюючи досліджуваний ним матеріал за ступенем складності, спрямованості чи іншими параметрами. Для цього учнів зазвичай поділяють на групи за типом: «фізики», «гуманітарії», «техніки»; або: здатні, середні, відстаючі – рівні А, В, С. Перший підхід найбільш розповсюджений у школах.

Другий спосіб – припускає, що освітній шлях вибудовується на основі опанування всіх навчальних дисциплін. Інакше кажучи, кожному учню надається можливість створення власної освітньої траєкторії з освоєнням досліджуваної ним освітньої сфери. Це не розповсюджений підхід, оскільки вимагає не просто індивідуального руху учня на тлі загальних, заданих із зовні цілей, а одночасно розроблення та реалізації різних моделей навчання учнів, кожна з яких по-своєму унікальна й віднесена до особистісного потенціалу будь-якого окремо взятого учня. На реалізацію другого підходу в індивідуалізації навчання зорієнтована теорія евристичного навчання, оскільки в її основі лежить ідея самореалізації особистісного потенціалу кожного учня. Завдання евристичного навчання полягає в забезпеченні індивідуальної зони творчого розвитку учня. Виконуючи евристичну освітню діяльність і

спираючись на індивідуальні якості та здібності, учень вибудовує освітній шлях²⁸.

Розкриваючи стратегічні завдання індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи в умовах змішаного навчання, доцільно згадати про необхідність створення умов для реалізації особистісного потенціалу, який складається зі сукупності діяльнісних, пізнавальних, творчих, комунікативних та інших його здібностей. Отже, необхідними та достатніми умовами просування індивідуальною освітньою траєкторією учнів профільної старшої школи в умовах змішаного навчання – є забезпечення можливості щодо визначення оптимальних форм і темпів навчання, рефлексії усвідомлення отриманих результатів. Побудова освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи в умовах змішаного навчання, за такого підходу, припускає, що старшокласник під час вивчення теми може обирати: ознайомлювальне, вибіркоче або розширене засвоєння теми, поглиблене чи енциклопедичне вивчення, образне чи логічне пізнання. Збереження логіки предмета, його структури та змістових основ буде реалізовано за допомогою фіксованого обсягу фундаментальних освітніх об'єктів і пов'язаних з ними проблем, що поряд із індивідуальною траєкторією навчання забезпечуватиме досягнення учнями нормативного освітнього рівня²⁹.

Вивчення досвіду реалізації індивідуальної освітньої технології в німецьких школах свідчить, що ступінь індивідуалізації та конкретні підходи варіюються залежно від конкретної школи та педагогічної політики. У німецьких школах можливі такі заходи щодо забезпечення індивідуальної освіти: учні мають можливість обирати завдання чи проєкти, які їх цікавлять або відповідають їхнім цілям, учителі разом з учнями можуть розробляти індивідуальні навчальні плани, де враховуються інтереси, здібності та освітні потреби кожного учня, активно впроваджуються сучасні технології в навчальний процес, а саме: онлайн-ресурси, соціальні мережі, що допомагає

²⁸ Освітні технології URL: <https://osvita.ua/school/method/2287/>

²⁹ Там же

учням навчатися у власному темпі, відповідно до їхніх індивідуальних потреб, учителі використовують різні методи оцінювання результатів навчання для різних учнів, ураховуючи їхні індивідуальні можливості.

В умовах війни в мільйонів українських дітей з'явилася одна спільна причина, через яку вони потребують індивідуального підходу. Ця причина – неможливість відвідувати школу разом з іншими учнями, іноді навіть у дистанційному форматі. Це спричинено, зокрема, тим, що діти перебувають у різних країнах в умовах тимчасового прихистку. Для більшості таких учнів можна застосувати термін «з особливими освітніми потребами» у широкому його розумінні. Водночас стратегічно важливо забезпечити для всіх дітей доступ до освіти, налагодити якісний освітній процес. У такому контексті індивідуальні освітні траєкторії, які в умовах реформи розглядалися як один зі шляхів забезпечення рівного доступу до освіти, зараз набувають особливого значення.

Індивідуальна освітня траєкторія може застосовуватися до будь-якої дитини. В ідеальному розумінні індивідуалізації потребує кожен учень, адже кожен розвивається по-різному. В умовах війни індивідуальна освітня траєкторія – це одне з оптимальних рішень для дітей, які перебувають за межами країни в умовах тимчасового прихистку, є внутрішньо переміщеними особами, чи не можуть відвідувати заняття через обстріли й небезпечну ситуацію в їхньому регіоні. Індивідуальна освітня траєкторія застосовується і для дітей з особливими освітніми потребами, і для дітей, які навчаються за індивідуальною формою здобуття освіти.

У сучасній ситуації, коли школи реалізують дистанційне або змішане навчання, а учні перебувають у різних умовах через військові дії, індивідуальні освітні траєкторії можуть сприяти забезпеченню гнучкості навчання для окремих учнів. Підставами, що спонукають до застосування індивідуального підходу, можуть бути підвищений інтерес та здібності учня до навчального предмета або, навпаки, повільне опанування навчальної програми з різних причин (через пропуски, хворобу тощо), зниження результатів навчання.

Здійснення діагностувального тестування/вивчення учнів дає змогу педагогам також виявити дітей, які потребують індивідуального підходу. Утім у сьогоденних умовах очевидним є те, що індивідуалізації потребують, перш за все, саме ті діти, які зазнали найбільших освітніх втрат.

Реалізація індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи в умовах змішаного навчання потребує ретельного оцінювання результатів навчання. Під час такого оцінювання необхідний моніторинг і збір інформації про навчальні досягнення, розвиток і прогрес учнів у навчанні. Відзнаками такого оцінювання є:

- ✓ *зосередженість на розвитку компетентностей* – спрямоване не лише на виявлення рівня знань, але й на рівень розвитку навичок, умінь і компетентностей учнів;

- ✓ *адаптованість* – забезпечує оцінювання індивідуальних особливостей кожного учня, забезпечуючи більш точну картину його освітнього прогресу;

- ✓ *зорієнтованість на розвиток* – головна мета не лише визначити рівень знань, але й допомогти учневі зростати та розвиватися, виявляючи його сильні та слабкі сторони;

- ✓ *різноманітність методів* – використовуються різні методи, такі як тестування, практичні завдання, проєкти, дискусії, портфоліо, самооцінка тощо;

- ✓ *процесуальність* – здійснюється протягом усього навчання, а не лише після вивчення теми чи закінчення семестру;

- ✓ *підтримка навчання* – результати оцінювання використовуються для покращення освітнього процесу та забезпечення оптимальних умов для навчання кожного учня.

Таке оцінювання має численні переваги, які роблять його важливим інструментом у реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи в умовах змішаного навчання. Таке оцінювання є стимулюванням до самоосвіти, значно підвищує мотивацію учнів до навчання, адже засвідчує динаміку власних досягнень та успіхів. Крім того, таке

оцінювання є складним процесом, воно є менш стандартизованим порівняно з традиційним оцінюванням, вимагає багато часу.

Слід також зазначити, що сьогодні наявність індивідуальних освітніх траєкторій у закладі освіти є індикатором якості освітнього процесу. Наприклад, під час проведення інституційного аудиту, який здійснює Державна служба якості освіти, оцінюються такі показники:

- педагогічні працівники беруть участь у формуванні та реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів (у разі потреби);
- у закладі освіти створюються умови для реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів.

Узагальнюючи зазначимо, що реалізація індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи в умовах змішаного навчання надає осмисленість навчальних дій, привнесення особистих смислів в освітній процес, а також формулювання власних освітніх цілей і бачення своїх освітніх перспектив. Бачення перспектив досить значимо для реалізації індивідуальних освітніх траєкторій учнів профільної старшої школи в умовах змішаного навчання.

3.2 Технологія проєктування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи

Поняття технології в педагогіці є описом процесу досягнення запланованих результатів навчання. Педагогічна технологія розробляється під конкретний педагогічний процес. Характерними етапами побудови педагогічних технологій є: розроблення (визначення) цілей, упровадження заходів щодо досягнення поставлених цілей; оперативний зворотний зв'язок, оцінка (поточних і підсумкових) результатів. Обов'язковою умовою будь-якої технології є відтворюваність педагогічних процедур. За етапами побудови педагогічної технології можна конкретизувати її ознаки, зокрема: змістовність

(наявність педагогічної концепції, що має технологічну реалізацію у вигляді педагогічної моделі, алгоритму, правила); керованість і ефективність (гарантоване досягнення результату); оптимізація праці вчителя; відтворюваність у широких масштабах без втрати результативності.

Педагогічна технологія має процесуальні характеристики (мотиваційну, управлінську, об'єктивну чи суб'єктивну (категорія учнів)), а також навчально-методичне забезпечення (навчальні плани, програми, методичні посібники, дидактичні матеріали, наочні технічні засоби навчання, діагностичні інтерпретації). Отже, педагогічна технологія відзначається високим рівнем інструментальності. Інструментальність педагогічних технологій – це опрацьованість і алгоритмізація конкретних дій (починаючи з постановки цілей), визначеність і чіткість етапів, кроків, операцій, що ведуть до мети. Тільки у таких випадках забезпечуються відтворюваність технології і гарантованість результату.

Аналіз наукової літератури свідчить про те, що сучасні педагогічні технології класифікуються як:

- ✓ інформаційно-розвивальні (когнітивні) – орієнтовані на міцне засвоєння великого запасу інформації, формування системи знань, спрямовані на розвиток розумової активності (технології проблемного навчання);
- ✓ практико-орієнтовні – дійові, орієнтовані на оволодіння способами професійної діяльності (контекстне навчання, моделювання професійної діяльності в освітньому процесі);
- ✓ особистісно-орієнтовані – спрямовані на розвиток особистості, зокрема, на формування її активності в освітньому процесі.

Особистісно-орієнтовані технології сьогодні є актуальними через запровадження нової освітньої парадигми, де пріоритетною метою є спрямованість на розвиток активності й самостійності особистості в освітньому процесі. Ці технології надають учням більше контролю над власним навчанням, підвищують мотивацію до навчання та розвитку, допомагають розвивати самостійність і критичне мислення. Такий педагогічний підхід, де учень

ставиться в центр освітнього процесу, забезпечує оптимальні умови для його розвитку, урахуваючи індивідуальні особливості, потреби, інтереси та стиль навчання. Основні ознаки особистісно-орієнтованих технологій: індивідуалізація навчання – за допомогою індивідуалізації вчителі адаптують навчальний матеріал та завдання до рівня знань та здібностей кожного учня; диференціація завдань – учням надаються завдання різної складності та обсягу залежно від їхніх можливостей; використання різних методів – учителі використовують різні методи навчання, а саме: групова робота, проєкти, дискусії, індивідуальні дослідження, щоб задіяти різні типи навчальних здібностей учнів; самостійна робота – учні мають можливість працювати самостійно, використовуючи різні джерела і ресурси; взаємодія та співпраця – організація роботи в малих групах, партнерські завдання та проєкти сприяють спільній діяльності учнів та розвитку комунікаційних навичок; самооцінка та рефлексія – учні залучаються до оцінювання своїх досягнень та планування подальших кроків; урахування інтересів – відбір тем і завдань, які зацікавлять учнів, допомагає підтримувати їхній інтерес до навчання; залучення зовнішніх ресурсів – учителі можуть залучати зовнішніх експертів, спеціалістів або певні ресурси для підтримки індивідуального розвитку учнів; подолання негативного спрямування – використання позитивних методів, підбурювання самоствердження та розвитку позитивного ставлення до навчання.

Індивідуалізація навчання як включення кожного старшокласника в активний пізнавальний процес потребує індивідуальної освітньої траєкторії, що розвиває ініціативу школярів, їхню наполегливість у досягненні мети, сприяє набуттю навичок самостійної роботи, посилює позитивну мотивацію, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей. Індивідуальна освітня траєкторія учнів профільної старшої школи вибудовується на основі діяльнісного підходу з урахуванням інтересів старшокласників, їхніх освітніх потреб і можливостей.

Технологія проєктування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи є проєктом, в основі якого лежать ідеї успішної професійної самореалізації. Самореалізація – це процес, який полягає в

усвідомленні власних задатків, потенціалу, таланту й у майбутньому втіленні в якомусь обраному виді діяльності. Предметом проектування під час розроблення індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи – є професійне самовизначення. Професійне самовизначення розуміємо як вибір особистістю виду майбутньої професійної діяльності, що відбувається на основі наявних у неї професійних нахилів, інтересів і сформованих здібностей. Сутність професійного самовизначення полягає в усвідомленні особистістю відповідності своїх можливостей психологічним вимогам професії, своєї ролі в системі соціальних відносин і своєї відповідальності за виконання зобов'язань, які виникають на основі зробленого вибору.

Основна мета технології – створення структурованого проекту індивідуальної освітньої траєкторії, який ґрунтується на виборі учнів профільної старшої школи конкретної професії, на основі оцінювання індивідуально-психологічних особливостей, інтересів, здібностей, можливостей старшокласників, які орієнтовані на й узгоджені з потребами ринку праці. Технологія допомагає реалізувати освітній потенціал старшокласників, визначити цілі та кроки для їх досягнення, а також обрати найкращі способи навчання та саморозвитку.

Технологічна схема побудови індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи складається з наступних складових проектування (рис. 2).

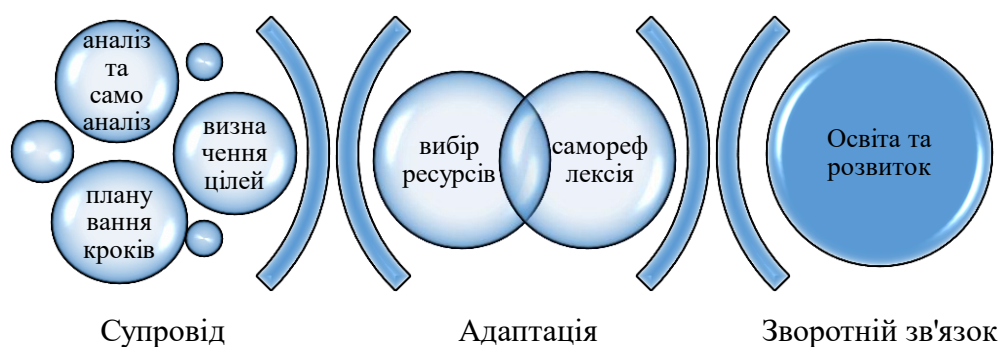

Рис. 2. Технологічна схема проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи.

Технологія проєктування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи ґрунтується на комплексному підході, який включає в себе кроки від ідеї до реалізації проєкту. Розкриємо структурні складові запропонованої технологічної схеми проєктування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи.

Аналіз та самоаналіз як складова технологічної схеми технології проєктування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи полягає у визначенні інтересів, цілей, сильних і слабких сторін. Це допоможе зрозуміти, куди необхідно рухатися і які ресурси потрібні. Аналіз особистості учня допомагає краще зрозуміти його потреби, здібності та інтереси. Цей процес передбачає вивчення академічного прогресу та навчального успіху старшокласника, оцінювання його здібностей та інтересів; аналіз поведінки та соціальних навичок, визначення характерних рис особистості, її сильних сторін, слабких сторін, рівня самодисципліни, ставлення до навчання, вивчення підходів до виконання завдань. На етапі аналізу використовують індивідуальні бесіди з учнем задля з'ясування його думок, цілей, труднощів. Відповідно до можливостей використовуються психологічні тести, анкети, які допоможуть зрозуміти певні сторони особистості учня, такі як тип особистості, стилі навчання, мотивація тощо. Важливо порівняти отримані результати з нормами для вікової групи, це допоможе виявити відхилення й особливості. У подальшому, на основі зібраної інформації створюється індивідуальний план для кожного учня, який буде враховувати його потреби, здібності та інтереси.

Другою складовою технологічної схеми проєктування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи є визначення цілей, зокрема, конкретних, вимірюваних, досяжних, релевантних та обмежених (SMART) для навчання та розвитку. Завершується такий етап педагогічним супроводом планування кроків. Це послідовність дій, які потрібно здійснити для досягнення кожної з цілей. Також необхідно їх розподілити на менші завдання, що стануть кроками досягнення великої (головної) цілі.

Вибір ресурсів як складова технологічної схеми проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи характеризується інформаційними ресурсами, зокрема, курси, вебінари, практичні заняття, наставництво тощо. Під час реалізації індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи періодично необхідно здійснювати саморефлексію, що допомагає рухатися вперед. У ході узагальнення визначається етап адаптації – активне пристосування до умов навчального середовища і результату цього процесу.

До технологічної схеми проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи включено складову – освіта та розвиток – як процес інтелектуального, соціального, емоційного розвитку особистості старшокласника.

Щоб цей процес був успішним обов'язково необхідним є зворотній зв'язок. Він відображає обмін інформацією між учителями, учнями, батьками та іншими зацікавленими сторонами задля поліпшення навчального процесу та досягнення кращих результатів.

У процесі проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи обов'язково проводиться визначення індивідуальних здібностей та інтересів особистості старшокласників. Це включає оцінювання академічних досягнень, мотивацій, цінностей, хобі. Оцінювання академічних досягнень здійснюється на підставі аналізу результатів навчання. Для визначення мотивації можуть використовуватися: «Опитувальник мотивації схвалення» (Д. Краун, Д. Марлоу; адаптація В. Маріщука та ін.), «Опитувальник особистісних орієнтацій – РОІ (Б. Шостром) (адаптація МДУ 1987); «Опитувальник для вимірювання результуючої тенденції мотивації досягнення – РАМ (А. Мехраб'ян, 1969)»; «Шкала оцінки мотивації досягнення мети (Т. Елерс)»; «Диференційно-діагностичний опитувальник (ДДО) – оцінювання спрямованості особистості підлітків (Е. Клімов, 1972)»³⁰.

³⁰ Дзюбка Л. В. Діагностика навчальної мотивації: збірник методик К. : Шк. світ, 2011. 128 с.

Задля підвищення мотивації старшокласників необхідно використовувати тренінги, які призначені для планування кар'єрних цілей і визначення алгоритму їх досягнення («Мої життєві цілі»), оцінювання минулого та планів на майбутнє, ставлення до власного життя («Мої професійні мрії»), визначення короткострокової перспективи власного професійного розвитку («Збирання кар'єрного багажу»), пошуку шляхів для саморозвитку «Портрет». За допомогою таких тренінгових технологій учні старшої школи можуть опанувати практичні навички, адаптуватися до майбутньої професійної діяльності, удосконалювати свої рефлексійні характеристики, професійно важливі якості.

Оцінювання цінностей старшокласників здійснюється за допомогою методики «Ціннісні орієнтації», розробленої Мілтоном Рокичем як тест, що спрямований на вивчення ціннісно-мотиваційної сфери особистості. Система ціннісних орієнтацій визначає змістову сторону спрямованості особистості і складає основу її відносин до навколишнього світу, до інших людей, до себе самої, основу світогляду і ядро мотивації життєвої активності. Також можливо використовувати методику «Морфологічного тесту життєвих цінностей» ((МТЖЦ) В. Сопов, Л. Карпушина) задля діагностування сфери самореалізації особистості, що сприяє повноцінному відображенню структури смисложиттєвих орієнтацій. Ця методика уможливорює виявлення залежності сили мотиву й ефективності діяльності особистості від усвідомлення нею цілі та смислу діяльності, а також тлумачення цінностей як різновиду смислових утворень, які безпосередньо стосуються осмисленої мотивації діяльності. Ціннісний аспект смисложиттєвих орієнтацій досліджують, послуговуючись методикою «Експрес-діагностика соціальних цінностей особистості». Основою її є опитувальник, що дає змогу визначити спрямованість професійної, фінансової, сімейної, соціальної, суспільної, духовної, фізичної, інтелектуальної цінностей. За допомогою методики «Діагностика реальної структури ціннісних орієнтацій особистості» С. Бубнова визначається

готовність реалізації ціннісних орієнтацій особистості в реальних умовах життєдіяльності.

Під час розроблення індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи необхідно визначити професійну орієнтацію та професійну придатність, які впливають на вибір професії і найбільш повно відповідають здібностям конкретного учня. Такий підхід сприятиме задоволенню інтересу до обраної професії, сприятиме визначенню міри оцінки здатності й готовності до обраної професійної праці, ефективності, надійності виявів соціального (професійного) самовизначення особистості, її самоствердження, самореалізації. Сьогодні вже розроблено систему комп'ютерних діагностичних комплексів тестування щодо визначення професійної придатності, наприклад, «Тест «Яка професія мені підходить?»» (<https://www.arealme.com/career/uk/>), «Тест на профорієнтацію» (<https://pustunchik.ua/ua/checkYourself/tests-and-puzzles/test-na-professiu>); «Тести з профорієнтації для старшокласників, які допоможуть тобі обрати напрям розвитку в ІТ» (<https://itsway.nixsolutions.com/start-test>), «Платформа державної служби зайнятості з профорієнтації та розвитку кар'єри» (<http://profi.dcz.gov.ua/tests/>); «Тести за професіями онлайн» (<https://onlinetestpad.com/ua/tests/occupation>). Загалом онлайн-сервіси з профорієнтації дають змогу не лише усвідомлено обрати майбутню професію, а й оцінити власний потенціал і розробити стратегію кар'єрного зростання. За результатами тестування, як правило, генерується перелік рекомендованих професій або профілів навчання, а також визначається рівень професійної придатності із зазначенням відсотка відповідності.

У процесі проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи підлягає діагностуванню рівень спрямованості старшокласників на майбутній професійний успіх. Задля цього використовуються методики: «Опитувальник «Професійні наміри» (Е. Зеєр), «Готовність до вибору професії» (А. Чернявська), «Готовність старшокласника до професійного самовизначення» (Л. Кабардова), анкета «Професійний успіх»

(І. Ткачук)³¹. Якісний аналіз діагностування уможлиблює визначення життєвих планів старшокласників, вивчення їхніх захоплень, професійних намірів, знання про професії. Запропоновані методики сприяють визначенню рівня готовності до адекватного професійного вибору, а також професійної сфери, якій надає перевагу учень («людина-знак», «людина-техніка», «людина-природа», «людина-художній образ» або «людина-людина»).

Розглянемо етапи організованої вчителем освітньої діяльності учня, що дають змогу забезпечити його індивідуальну траєкторію.

Перший етап. Діагностування рівня розвитку особистісних якостей учнів, необхідних для здійснення тих видів діяльності, які властиві освітній галузі (мови і літератури, суспільствознавство, мистецтво, математика, природознавство, технології, здоров'я і фізична культура)³². Фіксується початковий обсяг і зміст предметної освіти учнів, тобто кількість і якість наявних у кожного з них знань, інформації, уявлень, умінь і навичок з майбутньої предметної теми. Учитель встановлює і класифікує мотиви діяльності учнів по відношенню до освітньої галузі, бажані види діяльності, форми й методи занять. На цьому етапі використовують методику «Шкала для рейтингу поведінкових характеристик обдарованих дітей (Дж. Рензулі)» задля виявлення рівня креативності, лідерських якостей, оцінювання учня в пізнавальній, мотиваційній, творчій діяльності³³. Для вимірювання інтелекту доцільно використовувати «Шкалу інтелекту Векслера», за допомогою якої оцінюється вербальний інтелект, сприйняття і мислення, швидкість оброблення інформації, робоча пам'ять³⁴.

Другий етап. Побудовування системи освоєння освітньої галузі. Фіксуються пріоритетні зони, уточнюються форми і методи діяльності.

³¹ Методичні рекомендації щодо впровадження циклограм діяльності працівників психологічної служби. [авт.-упор.: В. М. Горленко, Ю. А. Луценко, В. Д. Острова, Н. В. Сосновенко, І. І. Ткачук] Київ: УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2017. 132 с.

³² Освітні галузі здобувачів освіти 5-11 (12)-х класів (груп) <https://sites.google.com/site/school105kr/prozorist/osvitna-programa/5-osvitni-galuzi/5-3-osvitni-galuzi-zdobuvaciv-osviti-5-11-12--h-klasiv-grup?pli=1>

³³ Методика «Шкала для рейтингу поведінкових характеристик обдарованих дітей» (Дж. Рензулі) <https://studfile.net/preview/5263788/page:89/>

³⁴ Шкала інтелекту Векслера <https://giuntipsy.com.ua/clinical/wisc-iv/>

Створюється «навчальний контент», який містить інформацію про освітні програми, курси, відеоматеріали, позашкільні активності, олімпіади та гуртки. Під час створення навчального контенту використовуються освітні платформи, відеоконтент для учнів старших класів, який охоплює широкий спектр предметів: українську літературу та мову, фізику, біологію, хімію, математику, історію тощо. Наприклад, «Онлайн-платформа «Навчання» (<https://www.youtube.com/channel/UCtFRv9O2AHqOZjjynzrv-xg>), «Всеукраїнська школа онлайн» (<https://bit.ly/2XT6BlA>), «Prometheus (prometheus.org.ua), EdEra (<https://www.ed-era.com/>), «Світ професій» (<http://svitprof.org.ua/about>).

Третій етап. Програмування кожним учнем індивідуальної освітньої діяльності. Учень, під супроводом учителя, стає організатором своєї освіти: формулює цілі, добирає тематику, передбачає свої кінцеві освітні продукти і форми їх подання, складає план роботи, обирає засоби і способи діяльності, встановлює систему контролю й оцінювання своєї діяльності. На цьому етапі учнями створюються індивідуальні програми навчання на позначений період (урок, день, тиждень, навчальна чверть, рік). Ці програми є освітнім продуктом, оскільки стимулюють і спрямовують реалізацію особистісного освітнього потенціалу учня.

Четвертий етап. Реалізація учнями намічених програм відбувається протягом певного періоду часу. Учень здійснює основні елементи індивідуальної освітньої діяльності: цілі – план – діяльність – рефлексія – зіставлення отриманих продуктів з цілями – самооцінка. Завдання вчителя зводиться до алгоритмізації індивідуальної діяльності учнів (але не алгоритмізації їхніх освітніх продуктів), озброєння їх відповідними способами діяльності: орієнтацією в проблемі, виділенням критеріїв аналізу роботи, рецензуванням, оцінюванням та іншим. Крім того, організуюча роль відводиться системі освітніх стандартів, що забезпечують поряд з індивідуальною траєкторією навчання досягнення учнями нормативного освітнього рівня.

П'ятий етап. Виявляються індивідуальні й загальні освітні продукти діяльності (у вигляді схем, концептів, матеріальних об'єктів), фіксуються і класифікуються застосовувані (репродуктивно засвоєні або творчо створені) види і способи діяльності. Отримані результати зіставляються з цілями індивідуальних і загальних колективних програм занять. Кожен учень усвідомлює й оцінює ступінь досягнення індивідуальних і загальних цілей, рівень своїх внутрішніх змін, засвоєні способи освіти й освоєння ним певної галузі знань. Оцінюється також загальний освітній процес, колективно отримані результати й способи їх досягнення.

Шостий етап. Демонстрація особистих освітніх продуктів учнів і колективне їх обговорення. Організовується вихід учнів у навколишній соціум задля виявлення елементів, які отримані учнями у власній діяльності. Кожен учень освоює один і той же освітній об'єкт з суб'єктивної точки зору й відповідно до своєї індивідуальної освітньої програми.

Сьомий етап. Рефлексійно-оцінний. Концепт зіставляється з початковим, зміни представляються у вигляді збільшення обсягу, якості змісту знань, особливостей набутого учнями досвіду. На основі рефлексійного осмислення індивідуальної й колективної діяльності, а також за допомогою засобів контролю відбувається оцінка й самооцінка діяльності кожного учня й усіх разом, включаючи вчителя. Оцінюється повнота досягнення цілей, якість продукції, робляться висновки. На рефлексійно-оцінному етапі створюються умови для корекції та планування подальшої індивідуальної і колективної освітньої діяльності.

Отже, технологія індивідуалізованого навчання передбачає послідовне проходження основних етапів навчальної діяльності: діагностування особливостей учнів, фіксування фундаментальних освітніх об'єктів, вибудовування особистого ставлення до них з боку кожного учня, одночасна реалізація індивідуальних освітніх програм учнів, демонстрація їхніх освітніх продуктів, рефлексія й оцінка діяльності.

Загалом, технологічна складова індивідуальної освітньої траєкторії – забезпечити особистісно-орієнтовану модель навчання старшокласників, що сприяє всебічному розвитку здібностей учнів профільної школи, створює умови для їхньої професійної орієнтації. Під час проєктування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи ми усвідомлюємо, що це комплексна, інтегративна, науково обґрунтована система, яка складається з функційно-структурних компонентів, а саме: концептуального (визначає мету, методологічне підґрунтя та принципи); змістового (становить систему знань для успішної самореалізації в суспільстві, професійного самовизначення, формування їхнього світогляду, набуття соціального досвіду, підготовку до суспільного життя й професійної діяльності); процесуально-координувального (характеризує етапи реалізації, методи, форми, засоби навчання), контрольного-регулювального (спрямований на результативність та ефективність функціонування, внесення оптимальних корективів в освітній процес).

Концептуальний компонент технології. Забезпечення системного, комплексного процесу цілеспрямованої професійно- та кар'єро-орієнтованої підготовки старшокласників відповідно до їхніх індивідуальних нахилів, можливостей, здібностей, потреб. Визначає мету технології формування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи. Формування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи сприятиме успішному професійному самовизначенню та формуванню компетентностей для успішної самореалізації в суспільстві.

Конкретизовані цілі технології індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи:

- сприяння умовам професійній орієнтації, самоактуалізації, свідомому кар'єрному самовизначенню старшокласників, їхній соціалізації незалежно від місця проживання, стану здоров'я;
- формування системи ціннісних та усвідомлених кар'єрних орієнтацій випускників профільної старшої школи, усебічний розвиток учня як

цілісної особистості, його обдарувань, духовності й культури, формування громадянина України, здатного до свідомого суспільного вибору;

– розвиток в учнів профільної старшої школи компетентностей і м'яких універсальних міжпрофесійних навичок (soft skills) для успішної самореалізації в суспільстві.

Проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи має здійснюватися за урахування необхідності розвитку таких компетентностей, як інноваційність (відкритість до нових ідей, ініціювання змін у близькому середовищі (клас, школа, громада); здатність до навчання впродовж життя; громадянська та соціальна компетентність (пов'язані з ідеями демократії, справедливості, прав людини, усвідомленням рівних прав і можливостей, які передбачають співпрацю з іншими для досягнення спільної мети, активність у житті класу й школи, уміння діяти в конфліктних ситуаціях тощо); підприємливість та фінансова грамотність (передбачає ініціативність, готовність брати відповідальність за власні рішення, уміння організувати діяльність для досягнення цілей).

Концептуальним підґрунтям технології індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи є взаємозв'язок і взаємозумовленість загальнонаукової та конкретно-наукової методології з відповідними науковими підходами.

Методологічний концепт технології індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи визначається сукупністю взаємопов'язаних взаємодоповнювальних підходів: аксіологічного (що забезпечує гуманістичну спрямованість навчання учнів профільної старшої школи, формування в них загальнолюдських і професійних цінностей, зокрема, ціннісного ставлення до професійної кар'єри); синергетичного (характеризує освітні компоненти підготовки молоді, вектори її професійного самовизначення та складні, відкриті, нелінійні, системні зв'язки такої підготовки з сучасними тенденціями розвитку ринку праці); компетентнісного (передбачає спрямованість на формування в учнів компетентностей, м'яких універсальних міжпрофесійних

навичок для успішної професійної кар'єри, самореалізації в суспільстві); особистісно орієнтованого (сприяє становленню цілісної особистості учня з усвідомленими кар'єрними орієнтаціями, самобутністю, індивідуальністю); діяльнісного (дає змогу стимулювати пізнавальну діяльність старшокласників, їхню активність, творчу ініціативність, спонукати до самоорганізації, успішної майбутньої кар'єри), комплексного (забезпечує єдність методологічних підходів, реалізацію технології формування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи).

Теоретичні засади технології проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи ґрунтуються на методології цілісного педагогічного процесу, ідеях і педагогічних принципах: загальнодидактичних (індивідуалізації, цілеспрямованості педагогічного процесу, системності, гуманізації, варіативності, гнучкості, діагностико-прогностичної реалізованості, інтегративності, доступності, компетентності, індивідуально-особистісної спрямованості, поваги до особистості) та специфічних (персоналізації, адаптивності, насиченості освітнього середовища, полімодальності (мультимедійності), навчання в співпраці і взаємодії, успішності в навчанні, включеного оцінювання, доцільності, практико-орієнтованості, соціальності). Педагогічні принципи реалізують умови для добровільного вибору учнями профілю навчання, виходячи з власних пізнавальних інтересів, здібностей, досягнутих результатів навчання й професійних намірів, широкого вибору змісту освітніх програм і можливостей їх корекції, перехід від передачі знань до навчання з набуттям досвіду, розвитку творчого потенціалу особистості, підтримки інтересів учнів, моніторингу їхніх персональних показників розвитку й освітніх результатів, насичення освітнього простору інформаційними ресурсами, інноваційними за своєю суттю, активної багатосторонньої комунікації (контактною й мережевою), створення позитивної емоційної атмосфери, ситуацій успіху, які орієнтують на саморозвиток, самовдосконалення.

Змістовий компонент технології проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи визначає професійно-розвивальний складник освітньої програми й реалізує надання профорієнтаційних послуг. Цей компонент технології ґрунтується на конгломераті загальноосвітньої й профільної підготовки з активною професійною орієнтацією та підготовленістю до професійної кар'єри.

Змістовий компонент технології індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи розкриває когнітивну складову системи навчання старшокласників, що сприяє успішній самореалізації в суспільстві, професійному самовизначенню, формуванню світогляду, набуттю соціального досвіду, підготовці до суспільного життя. Зміст технології проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи має бути орієнтований на розвиток індивідуальності старшокласників, їхніх здібностей, обдарувань, творчого та критичного мислення; професійну орієнтацією як наскрізний процес набуття життєво необхідних навичок; формування мотивації професійного успіху як необхідної складової світогляду особистості, її професійної та життєвої перспективи; соціалізацію молоді та сприяння професійній ідентичності.

Погоджуємося з думкою О. Дубасенюк³⁵ про те, що змістовий компонент передбачає включення таких складників, як – аксіологічний (орієнтація на загальнолюдські, особистісні, професійні цінності), когнітивний (базові, профільні, профорієнтаційні знання), діяльнісно-творчий (стійкий пізнавальний інтерес, упевненість у своїх можливостях, прагнення до самовираження, самореалізації, особистісного саморозвитку, прагнення до творчих досягнень), які відповідають компонентам творчої особистості.

Складниками змістового компонента технології проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи є когнітивний (знання), процесуальний (уміння, навички), особистісний

³⁵ Дубасенюк О.А. Теоретико-технологічні засади впровадження особистісно орієнтованого підходу у професійнопедагогічній підготовці майбутнього вчителя. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 14-40.

(особистісні якості, ціннісні орієнтації, емоційні стани). Когнітивний компонент, елемент «знання», інтерпретується як інформаційний матеріал, яким оволодівають старшокласники, та на основі яких згодом формуються вміння й навички. Інформаційний матеріал komponується за напрямками, що охоплюють оптимальне пізнання всебічного вивчення професій. Процесуальний компонент характеризується формуванням базових умінь і навичок (загальні, інтелектуальні, комунікативні, спеціальні. Особистісний компонент пов'язаний з цілеспрямованим формуванням системи значущих ціннісних орієнтацій, розвитком емоційно-почуттєвої сфери. Цей компонент визначається ціннісними орієнтаціями діяльності й поведінки особистості, емоційними станами та ціннісними установками, які необхідно актуалізувати в освітньому процесі (комунікативні, мотиваційні, естетичні, особисті та пізнавальні інтереси), особистісними якостями (особистісне та професійне самовизначення, орієнтація в соціальних ролях і міжособистісних стосунках).

За змістом технологія проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи є цілеспрямованим процесом, що орієнтований на розвиток мотиваційно-ціннісної, інтелектуально-пізнавальної, соціально-практичної сфери учнів профільної школи. Цей процес є багатокомпонентним і включає: загальноосвітню підготовку учнів (навчання за Державним стандартом); профільну підготовку (реалізує цілі, завдання й зміст навчання за конкретним профілем, що передбачає розширене, поглиблене, професійно зорієнтоване вивчення споріднених предметів, які забезпечують прикладне спрямування інтеграції знань, методів пізнання та їх застосування); професійну орієнтацію (логічно узгоджену програму, орієнтовану на професійне самовизначення); варіативний курс з професійної кар'єри (орієнтований на формування загальних і спеціальних практичних умінь і навичок, необхідних для побудови професійної кар'єри, розширення світогляду, ціннісного ставлення до майбутньої професійної реалізації). Формування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи передбачає вивчення ринку праці, детальне ознайомлення зі світом професій, спеціальностями,

галузевими та кар'єрними кластерами за профільними напрямками, що дасть змогу старшокласникам зрозуміти зв'язок між навчальними предметами та професіями.

Інтеграція загальноосвітньої та профільної підготовки з активною професійною орієнтацією забезпечить відбір та об'єднання навчального матеріалу з різних предметів для цілісного й різнобічного розв'язання важливої наскрізної проблеми всебічного розвитку особистості як найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих, фізичних здібностей, формування компетентностей і цінностей, необхідних для успішної самореалізації. Слід зазначити, що Державний стандарт базової середньої освіти містить перелік компетентностей і наскрізних умінь учнів, розвиток яких не буде цілісним без належної професійної орієнтації. Зокрема, це здатність реагувати на зміни, відкритість до нових ідей, уміння ставити перед собою цілі, знаходити можливості для навчання й саморозвитку, підприємливість тощо.

Щодо профільного навчання, яке передбачає поглиблене, професійно зорієнтоване вивчення циклу споріднених предметів за освітніми галузями (мовно-літературною; математичною; природничою; технологічною; інформатичною; соціальною і здоров'язбережувальною; громадянською та історичною; мистецькою; з фізичної культури), слід зазначити, що цей процес орієнтований на перспективу здобуття подальшої освіти та майбутні життєві плани здобувачів освіти. Так, змістове наповнення профільного навчання складається з: профільних предметів, які відповідають обраному профілю/напрямку навчання і передбачають поглиблене навчання предметів обраного профілю; предметів за вибором (загальноосвітні чи профільно-базовані), які надають учням можливість удосконалювати знання з обраної галузі шляхом вивчення поглиблених модулів з фаху або споріднених з ним; міжпредметні курси, орієнтовані на формування ключових компетентностей (уміння вчитися, використовувати інформаційні технології, критично мислити, приймати рішення та розв'язувати проблеми; здобувати нові знання протягом

життя; працювати в команді). Загалом, під профільним розуміють процес диференціації й індивідуалізації навчання, що дає змогу за рахунок змін у структурі, змісті й організації освітнього процесу повніше враховувати інтереси, нахили й здібності учнів, їхні можливості, створювати умови для навчання старшокласників відповідно до їхніх освітніх і професійних інтересів і намірів щодо соціального й професійного самовизначення. Метою такого навчання є забезпечення умов для якісної освіти старшокласників відповідно до їхніх індивідуальних нахилів, можливостей, здібностей і потреб, а також забезпечення професійного самовизначення особистості.

Важливо також зазначити, що загальноосвітню підготовку та профільне навчання учнів, що входять у змістовий компонент технології проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи необхідно організовувати на засадах розвивально-продуктивного інтегративного підходу, щоб сформувати в молоді вміння мислити критично, неординарно, творчо. Це досягається за допомогою ієрархічно побудованої системи цілей і результатів за таксономією Б. Блума, де перші три категорії – знання, розуміння, застосування – є результатом найпростішого рівня навчальних цілей і потребують від учнів мисленнєвих операцій низького рівня), а наступні три – аналіз, синтез, оцінювання – вимагають застосування мислення високого рівня.

Особливістю змістового компонента технології проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи є активна професійна орієнтація, проведення профінформаційних заходів і впровадження новітніх форм профінформаційної роботи з учнівською молоддю, що сприятиме формуванню активної профорієнтаційної позиції, яка відповідає суб'єктивним й об'єктивним умовам вільного та свідомого професійного самовизначення особистості. Змістовий компонент включає ознайомлення зі змістовою й структурною характеристикою професії, діагностування індивідуально-психологічних особливостей, здібностей, професійно-важливих якостей особистості та прогнозування на цій основі успішності оволодіння професією, оцінювання професійної придатності старшокласників.

Варіативний курс з професійної кар'єри орієнтований на опанування сукупності знань, необхідних для успішного розвитку професійної кар'єри, зокрема, це соціальні, психологічні, управлінські та кар'єроорієнтовані знання. Так, соціальні – це знання загальних соціологічних теорій, соціальних процесів; знання соціальних спільнот і способів соціальної реалізації в професії; знання з соціальної відповідальності та комунікацій у соціумі. Психологічні знання визначаються сукупністю психологічних знань з образу професії, уявленнями про професійну діяльність, конкретизацією кар'єрного сценарію, узгодженням життєвих і професійних цілей, знання з предметної області та розуміння професійної діяльності. Управлінські знання – це система знань з менеджменту та самоменеджменту, підвищення самоефективності. Кар'єроорієнтовані знання – це знання з професійної кар'єри, з її планування й розвитку в професійній діяльності. У варіативному курсі з професійної кар'єри розкривається поняття успішної кар'єри, висвітлюється поетапність її реалізації, до навчального матеріалу входить інформація щодо планування, розвитку, управління кар'єрою. Також вивчаються основи самоменеджменту, що дасть змогу учнівській молоді максимально використовувати власні можливості свідомого керування перебігом свого життя й подолання кризових обставин в особистому, а в майбутньому й у професійному житті.

Процесуально-координувальний компонент технології проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи розкриває етапи її реалізації, методи, форми та засоби. Цей компонент є одним із головних складових означеного дидактичного процесу, що характеризує її організаційний аспект. За технологією проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи здійснюється в чотири взаємопов'язані етапи: підготовчий, перспективний, виконавчий і підсумковий. На кожному етапі реалізуються конкретні завдання й прогнозуються відповідні результати.

Так, на підготовчому етапі відбувається оцінювання й прогнозування особистісного розвитку учнів профільної старшої школи, їхніх індивідуальних

уподобань, навчальних досягнень, визначаються закономірності розвитку їхньої пізнавальної, емоційної та вольової сфери, здійснюється діагностування сукупності якостей, властивостей, які необхідні для успішного опанування профільного навчання та підготовки до професійної кар'єри. На перспективному етапі технології – формуються цілі й прогнозуються кінцеві освітні результати старшокласників, проводяться профконсультації, що спрямовані на актуалізацію й усвідомлення особистісних якостей, які впливають на професійне самовизначення учнів профільної старшої школи, створюється індивідуальний навчальний план, складається план роботи, відбираються засоби та способи пізнавальної діяльності, розробляються інтегровані уроки, міжпредметні навчальні заняття. Виконавчий етап формування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи реалізує дидактичний цикл освітньої діяльності: цілі – план – діяльність – рефлексія – співставлення отриманих результатів з цілями – самооцінка. На цьому етапі передбачається ознайомлення учнів з різними професіями та видами професійної діяльності, змістом праці, вимогами до професії, реалізується профільне навчання учнів, організовується самостійний пошук розв'язання кар'єроорієнтованих завдань, розробляється система контролю й оцінювання. Також важливим на цьому етапі є досягнення учнями нормативного освітнього рівня. Підсумковий етап технології – це етап актуалізації потреби учнів у самопізнанні, активізація їхньої внутрішньої позиції щодо опанування майбутньої професії, уміння адекватно оцінювати власні досягнення в різних видах навчальної діяльності, а також організовується вихід учнів у навколишній соціум. На цьому етапі обов'язковим є діагностування та виявлення інтересів і потреб особистості, її мотивів, ціннісних орієнтацій, установок, усвідомленості професійного вибору. Кожен здобувач освіти під час освітнього процесу повинен отримати знання та компетентності, які знадобляться йому в самостійному дорослому житті. На цьому етапі відбувається ефективне здійснення профінформаційної діяльності,.

Вибір методів проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи має певну підпорядкованість і передбачає їх конкретизацію відповідно до завдань запропонованих етапів. Як уже зазначалося, на кожному етапі є своя мета й реалізується різна логіка. Отже, основними методами формування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи є методи: мотивації, організації пізнавальної діяльності, контролю й оцінювання результатів.

Методи мотивації спрямовуються на спонукання до пізнавальної активності старшокласників, формування позитивного ставлення до кар'єрної реалізації. Методи мотивації – це методи стимулювальних впливів, зокрема: зацікавлення, спонукання, інформування, переконання, навіювання. Такі методи ґрунтуються на використанні цікавих прикладів, парадоксальних фактів, аналогій, передбачень, проблемних ситуацій, акцент робиться на цікавих прикладах. Методи спрямовуються на заохочення до творення нового, сучасного, прогресивного. Пояснення як метод мотивації використовується й реалізується через активне спілкування й обмін думками. Для цього залучаються відомі фахівці, які в різних формах (лекція, бесіда, майстер-клас) забезпечують мотивацію свідомого розвитку професійної кар'єри, надають безцінний життєвий досвід та нові знання для практичної реалізації. Зокрема, розкриття подробиць із життя відомих людей задля спонукання є процесом вироблення нового змісту певної інформації. Основним завданням таких методів є підготовка до кар'єрного розвитку та розвиток здатності приймати рішення, оцінювати наслідки, визначати оптимальні шляхи. Важливим є метод навіювання (пояснення), який передбачає вплив на емоційну сферу. Вплив на емоційну сферу є ефективним методом мотивації, що детермінує характер його ставлення й до пізнавальних завдань, оскільки емоційність у діяльності є своєрідним індикатором його самооцінки, світогляду, потреб і захоплень. Метод пояснення (переконання й навіювання) також використовується під час проведення різноманітних дискусій. Узагальнюючи, зазначимо, що методи

мотивації орієнтовані на стимулювання навчальної діяльності та свідомої активності у формуванні індивідуальної освітньої траєкторії.

Активно використовуються методи організації пізнавальної діяльності, що спрямовані на задоволення пізнавальної потреби учнів профільної старшої школи, їхньої самостійності, усебічної підтримки, співпраці та співтворчості. Такі методи визначаються проблемно-розвивальним ефектом і дають можливість підвищити пізнавальний інтерес до навчального матеріалу, сприяють розвитку дослідницьких, комунікативних і творчих навичок, розвитку системи професійних цінностей, життєвих установок. Ці методи стимулюють високий рівень самостійності й активності, уможлиблюють створення атмосфери партнерства й співпраці, сприяють розвитку адаптивності, креативності, здатності до системного мислення.

Проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи здійснюється з використанням методів закріплення й поглиблення отриманих знань, набуття навичок, умінь. Дії старшокласників під час застосування цього методу набувають самостійного характеру.

До важливих методів проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів старшої профільної школи відносяться методи, що актуалізують життєвий досвід особистості й передбачають використання так званих вітагенних технологій. До таких методів відносяться психобіографічний метод, метод моделювання й аналізу конкретних ситуацій, метод dilemma decision (дилеми, вихід із скрутної ситуації).

Контрольно-регулювальний компонент технології проектування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної старшої школи, реалізується через виявлення індивідуального й загального освітніх продуктів діяльності (у вигляді схем, концептів, матеріальних об'єктів), фіксуються та класифікуються застосовувані (репродуктивно засвоєні або творчо створені) види та способи діяльності. Отримані результати співставляються з цілями індивідуальних і загальних колективних програм занять. Кожен учень усвідомлює й оцінює ступінь досягнення індивідуальних і загальних цілей,

рівень своїх внутрішніх змін, засвоєні способи освіти й освоєні ним сфери. Оцінюються також загальний освітній процес, колективно отримані результати та способи їх досягнення. Контрольно-регулювальний компонент спрямований на з'ясування ефективності функціонування всієї моделі навчального процесу, вивчення результативності дій кожного її компонента, своєчасне внесення оптимальних корективів.

КОРИСНІ ПОСИЛАННЯ

1. Змішане навчання: персоналізоване навчання кожного учня. URL: <http://prosvitcenter.org/zmishane-navchannya>
2. Алексеева С. Технологія формування індивідуальної освітньої траєкторії учнів профільної школи. Перспективи та інновації науки (Серія Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина»): електронний журнал. N 5(5) 2021. С. 58 – 68 [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5\(5\)-58-68](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2021-5(5)-58-68) URL: <http://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729321>
3. Алексеева С. Сучасні аспекти індивідуалізації навчання у закладах загальної середньої освіти в умовах інформатизації. Педагогічні науки: теорія та практика. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2022. № 1 (40). С.11-16. Режим доступу: URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730650>.
4. Алексеева С. Актуальні проблеми дидактики в умовах інформатизації освіти: індивідуалізація навчання. Наука і техніка сьогодні. (Серія «Педагогіка», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Техніка», Серія «Фізикоматематичні науки»). 2022. N 1(1) 2022. С.18-27. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730415>
5. Алексеева С. Індивідуальна освітня траєкторія: від побудови – до реалізації. Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент: зб. наук. пр. (Серія: Педагогічні науки). Київ : «Вид-во Людмила», 2021. Вип. 17. С. 74-82 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730035>
6. Алексеева С., Арістова Н., Малихін О., Попов Р. Дидактичні форми організації освітнього процесу сучасного закладу освіти. Актуальні питання у сучасній науці. 2022. Вип. 1 (1), 339–347. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1\(1\)-339-347](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-1(1)-339-347) URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/sn/article/view/2138>
7. Арістова Н. О. Дистанційне навчання в сучасних умовах: ставлення студентів в Україні та Латвії. Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2021: інновації в освіті в контексті європеїзації та глобалізації : матеріали V Міжнародної наук.-практ. конференції (Київ, 27–28 травня 2021 р.).

Тернопіль : Крок, 2021. С. 54–55. DOI: <https://doi.org/10.32405/978-966-97763-9-6-2021-54-55>. URL: https://comparlab.org.ua/?page_id=830

8. Арістова Н. О. Креативні технології як педагогічна проблема формування мотивації навчання. Соціалізація особистості. 2006. Т. 27. С. 215–222.

9. Арістова Н. О. Проблема поняття «мотивація учіння» в науковій літературі. Теоретичні питання культури, освіти та виховання. 2002. Вип. 22. С. 97–100.

10. Арістова Н. О. Сучасні підходи до розуміння змісту, сутності і структури поняття «мотивація» в науковій літературі. Збірник наукових праць Херсонського державного університету. Серія «Педагогічні науки». 2017. Вип. 79 (2). С. 9–13.

11. Арістова Н. О. Трикутник партнерства «учителі – учні – батьки»: долаємо стрес разом (за результатами українсько-латвійського проєкта «мережева система підтримки для педагогів, спрямована на зниження рівня тривожності в дітей у регіонах, що постраждали від війни»). Світ дидактики: дидактика в сучасному світі : зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22-23 листопада 2022 р. Київ : «Видавництво Людмила», 2023. С. 50–52. URL: <https://undip.org.ua/library/svit-dydaktyky-dydaktyka-v-suchasnomu-sviti-zbirnyk-materialiv/>

12. Арістова Н. О. Цифрова компетентність у системі ключових компетентностей для навчання впродовж життя. Освіта. Інноватика. Практика. 2022. Т. 10, № 8. С. 54–60. DOI: 10.31110/2616-650X-vol10i8-008

13. Арістова Н. О., Гусак Ю. А. Реалізація положень аксіологічного підходу до формування освітньої автономності учнів старшої школи. Світ дидактики: дидактика в сучасному світі : зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22–23 листопада 2022 р. Київ : «Видавництво Людмила», 2023. С. 3–5. URL: <https://undip.org.ua/library/svit-dydaktyky-dydaktyka-v-suchasnomu-sviti-zbirnyk-materialiv/>

14. Малихін О. В. Організація самостійної навчальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів : теоретико-методологічний аспект : монографія. Кривий Ріг : Видавничий дім, 2009. 307 с.

15. Малихін О. В. Розуміння світоглядного потенціалу предметів гуманітарного циклу в контексті організації профільного навчання : історико-дидактичний аспект. Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васківської]. Київ, 2015. С. 11–15.

16. Малихін О. В. Формування індивідуальних стратегій навчання засобами комп'ютерних технологій як педагогічна проблема. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки». 2016. Вип. 133. С. 124–126.

17. Малихін О. В., Арістова Н. О. Актуальні питання післядипломної освіти вчителів в умовах непрогнозованих впливів (пандемія COVID-19): трансформація людських цінностей. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика : матеріали V

Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 31 березня – 2 квітня 2021 р.). У 2 томах. / Харк. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків : «Мітра», 2021. Т. 1. С. 42–45. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/725210/>.

18. Малихін О. В., Загорулько М. О. Онлайн-дошка Міго як засіб навчання у дистанційній та змішаній освіті. Світ дидактики: дидактика в сучасному світі : зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22–23 листопада 2022 р. Київ : «Видавництво Людмила», 2023. С. 86–89. URL: <https://undip.org.ua/library/svit-dydaktyky-dydaktyka-v-suchasnomu-sviti-zbirnyk-materialiv/>

19. Малихін О. В., Ліпчевська І. Л. Вміння візуалізації навчальної інформації майбутніх вчителів початкової школи: аспект цифрової грамотності педагога. Світ дидактики: дидактика в сучасному світі : зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22–23 листопада 2022 р. Київ : «Видавництво Людмила», 2023. С. 90–93. URL: <https://undip.org.ua/library/svit-dydaktyky-dydaktyka-v-suchasnomu-sviti-zbirnyk-materialiv/>

20. Малихін О. В., Ліпчевська І. Л. Формування умінь візуалізації навчальної інформації вчителів як актуальна проблема сучасної освіти / Світ дидактики: дидактика в сучасному світі: зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 22–23 листопада 2022 р. Київ : «Видавництво Людмила», 2023. С. 166–168. URL: <https://undip.org.ua/library/svit-dydaktyky-dydaktyka-v-suchasnomu-sviti-zbirnyk-materialiv/>

21. Малихін О., Арістова Н., Ліпчевська І. Аналітичні матеріали: дидактичні особливості організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. Освіта. Інноватика. Практика. 2023. Т. 11, № 10. С. 56–62. DOI: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-008>. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/739907/>

22. Алексеева С. В. Індивідуальна освітня траєкторія учня профільної старшої школи художньо-естетичного напрямку навчання. Наукові записки. Випуск 195. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. Винниченка, 2021. С.10-14 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731159>

23. Алексеева С. Дидактика в умовах інформатизації освіти. Академічні студії. Серія «Педагогіка». Луцьк: Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021. № 4. Ч. 1. С.25-30. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730414>

24. Алексеева С. Професійний вектор індивідуалізації навчання в профільній старшій школі. Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції, м. Київ; Тарту, 07 лютого 2022 р. Київ; Тарту: ГО «ВАДНД», 2022. С 212 – 217 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/729934>

25. Алексеева С. Людиноцентризм як освітня домінанта індивідуалізації сучасного навчання. Scientific Collection «InterConf», (109): with the Proceedings of the 2 nd International Scientific and Practical Conference «Concepts for the Development of Society’s Scientific Potential» (May 19-20, 2022).

Prague, Czech Republic: Author-publishers miscellaneous, 2022. P. 127-134 URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730530>

26. Алексеева С. Організація освітнього процесу в старшій профільній школі в умовах непередбачуваних глобальних впливів. Scientific Collection «InterConf», (114): with the Proceedings of the 10 rth International Scientific and Practical Conference «International Forum: Problems and Scientific Solutions» (June 26- 28, 2022). Melbourne, Australia: CSIRO Publishing House, 2022. С.102-108. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/731128>

27. Алексеева С. Теоретичні і методичні засади проектування моделей індивідуалізації навчання. Альманах науки. № 2 (53). 2022. С. 17-20. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/730030>

28. Алексеева С. Індивідуальний підхід організації освітнього процесу закладів освіти в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення. Методологія сучасних наукових досліджень : збірник наукових праць за результатами ХІХ Міжнародної науково-практичної конференції (23–24 лютого 2023 р., м. Харків). Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2023. С.257- 260 <https://dspace.hnpu.edu.ua/items/e90fb38b-ea48-4ae6-b4a5-abb81a8b4645>

29. Алексеева С. Індивідуалізація навчання як новація сучасної освіти: ідеї та погляди К. Д. Ушинського. Історія та філософія освіти в незалежній Україні: до 200-річчя від дня народження Костянтина Ушинського (1823-1871) : зб. матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції / ред. кол.: Топузов О.М., Сисоєва С.О., Дічек Н.П.; 3 березня 2023 р., м. Київ., Інститут педагогіки НАПН України. [Електронне наукове видання]. Київ : Інститут педагогіки НАПН України, 2023. С.148-151. https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2023/04/Ushynskyy_zbirnyk.pdf

30. Попов Р. А. Реалізація технологічного підходу в процесі розвитку автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності: збірник наукових праць. Херсон : Вид-во ХДПУ, 2018. Вип. 83. Т.1. С. 66–71.

31. Попов Р. Концептуальні положення розвитку автономності студентів в умовах інтеграції освітньої й самоосвітньої діяльності у вищій школі. Науковий часопис НПУ імені Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Вип. 61 Київ : Вид-во НПУ імені М.П.Драгоманова, 2018. С. 247–252.

32. Попов Р. Імплементация інноваційних технологій в освітній процес вищої школи як засіб розвитку автономності студентів. Педагогічна освіта: теорія і практика: збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2018. С. 154-161

33. Попов Р. Моделювання процесу розвитку автономності студентів закладів вищої освіти. Директор школи, ліцею, гімназії. Вип.6. Кн. 2 . Том III (81). К.: Гнозис, 2018. С. 461–471.

34. Попов Р. Модель системи розвитку автономності студентів вищого навчального закладу. Молодь і ринок. Дрогобич: ШВИДКОДРУК, 2019. Вип. №4(171). С. 91–99.
35. Попов Р. Розвиток автономності студентів закладів вищої освіти: валентно-фрактальний вимір розуміння проблеми. Молодь і ринок. Дрогобич: ШВИДКОДРУК, 2019. Вип. №5(172).
36. Попов Р. Сукупність організаційно-дидактичних умов реалізації моделі системи розвитку автономності студентів. Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Сер. : Педагогіка і психологія. 2019. № 1 (17).
37. Попов Р. А. Комплексне застосування інноваційних і традиційних технологій навчання в освітній діяльності у вищій школі. Інноваційна педагогіка. 2019. Вип. 10. Т. 3. С. 170–174.
38. Топузов, О. М. (2021). Проєкт нового порядку конкурсного відбору підручників: Доповідь на слуханнях у Комітеті Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій на тему: «Якість підручників та навчальних посібників для Нової української школи» 26 травня 2021 р. Вісник Національної академії педагогічних наук України, 3(1). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-16-3>
39. Топузов О. Реалізація проблемного підходу на уроках. Рідна школа. 2005. № 12. С. 28-30.
40. Топузов, О. (2016) Компетентнісний підхід – стрижень наукових інновацій у навчанні. Освіта України, 32.
41. Топузов, О. (2015) Забезпечення якості загальної середньої освіти: на шляху до європейських стандартів. Український педагогічний журнал, 1, 16 – 27.
42. Топузов О. Проблемна ситуація в теорії проблемного навчання. Шлях освіти. 2007. № 1. С. 12-16.
43. Топузов О. М. (Ред.). (2021). Дистанційне навчання в умовах карантину: досвід та перспективи: аналітико-методичні матеріали. Київ: Педагогічна думка. <https://lib.iitta.gov.ua/726079/>. doi: <http://doi.org/10.32405/978-966-644-596-7-2021-192>.
44. Топузов О. (2021) До питання соціального співробітництва в системі загальної середньої освіти. Редакційна колегія. С. 4 -7.

ВИСНОВКИ ТА РЕКОМЕНДАЦІЇ

У складних обставинах сьогодення, зумовлених численними цивілізаційними викликами загалом і зокрема соціальними катаклізмами (пандемією, повномасштабною російською агресією, активними воєнними діями тощо) особливої актуальності набувають науково-практичні підходи до індивідуалізації навчання, які пов'язані з якісним забезпеченням освітньої підготовки учнівської молоді в профільній старшій школі в умовах змішаної форми організації освітнього процесу та компенсуванню освітніх втрат. Дидактичне забезпечення індивідуалізації навчання в умовах змішаної форми організації освітнього процесу в профільній старшій школі – це створення освітнього середовища для досягнення успіху старшокласників, в основу якого покладено найефективніші підходи до навчання, зокрема, діяльнісний, особистісно-орієнтований, інтегрований, інноваційний, компетентнісний. Учням відкриваються можливості для інтеграції знань, умінь і навичок з різних дисциплін і критичного їх оцінювання.

Концепція Нової української школи передбачає оновлення змісту освіти й спрямована на новий освітній результат: формування компетентностей, уміння здобувати й застосовувати знання в нових навчальних і життєвих ситуаціях, реалізацію принципів, зорієнтованих на розкриття особистісних можливостей та інтересів учнів задля формування успішної, цілеспрямованої, самостійної, мобільної особистості. Усе це передбачає впровадження в освітній процес науково-практичних підходів індивідуалізації навчання, спрямованих на особистісний розвиток учнів, заздалегідь підготовлений план освітньої діяльності на певний термін, що передбачає обов'язковість виконання конкретних дій і отримання відповідних результатів навчання.

Індивідуалізація навчання уможлиблює адаптування навчального процесу до потреб і можливостей кожного учня. Цей підхід спрямований на створення більш ефективного та приємного навчання, оскільки враховує

індивідуальні рівні знань, інтереси, стилі навчання та інші особливості кожного учня. Для забезпечення ефективності цього процесу доцільно використовувати:

- диференціювання завдань: учителі можуть надавати різні завдання або матеріали залежно від рівня підготовки кожного учня;
- робота в малих групах: розділення учнів на малі групи, що уможлиблює збільшення уваги кожному учневі й співпраця з ними ближче до їхніх освітніх потреб;
- індивідуальні плани навчання: створення індивідуальних навчальних планів для кожного учня, які враховують їхні потреби, цілі й методи навчання;
- використання технологій: застосування навчального програмного забезпечення та онлайн-ресурсів дає змогу учням навчатися у своєму власному темпі й обирати матеріали, що відповідають їхнім інтересам;
- формативне оцінювання: застосування формативного оцінювання, що дає змогу вчителям акумулювати інформацію про прогрес кожного учня й адаптувати навчальний процес відповідно до цієї інформації;
- самостійне навчання: сприяння самостійному навчанню й розвитку учнівських навичок саморегуляції й самоконтролю;
- особистий підхід до мотивації: розуміння індивідуальних мотивів та інтересів учнів і використання їх для стимулювання подальшого навчання.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

**Олег ТОПУЗОВ, Олександр МАЛИХІН,
Світлана АЛЕКСЄЄВА, Наталія АРІСТОВА**

**ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ
В УМОВАХ ЗМІШАНОЇ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ПРОФІЛЬНІЙ СТАРШІЙ ШКОЛІ**

МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

ЕЛЕКТРОННЕ ВИДАННЯ

Обсяг вид. 4,0 авт. арк.

ТОВ «ВИДАВНИЧИЙ ДІМ «ОСВІТА»

Свідоцтво «Про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції»

Серія ДК № 6109 від 27.03.2018 р.

Адреса видавництва: 03057, м. Київ, вул. Олександра Довженка, 3

www.osvita-dim.com.ua